

katsaus

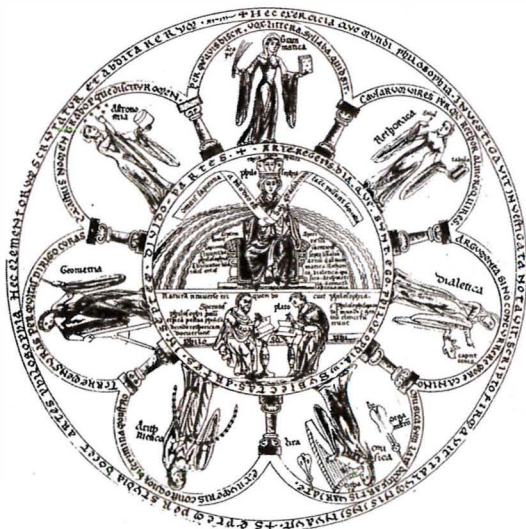
AJATTELUA, TAIDETTA JA SIVISTYSTÄ

Tekniikan kätkeytyvä mieli

Minäteknologiat

Zen-buddhismi ja länsimaat

Irina Javne: Pietari

Eheytyminen kasvun teemana

Ihmiset uupuvat työssään, elämänkriisit koettelevat eikä ihmisen eheytymiselle ei tunnu olevan tarpeeksi edellytyksiä. Tähän asiaan on tarttunut pieni joukko hoitotieteen asiantuntijoita, sairaanhoitajia ja lääkäreitä, jotka näkevät työssään läheltä esimerkiksi vanhusten hoidon nykyisen tilan. He ovat perustaneet *Eheytyminen syli ry:n*, jonka puheenjohtajana toimii sairaanhoitaja **Niina Reina**.

Yhdistys korostaa kohtaamisen ja vuorovaikutuksen merkitystä. Ihminen tulisi käsittää kokonaisvaltaisesti fyysisen, psyykkisen ja henkisen ulottuvuuden muodostamana kokonaisuutena. Eheytyminen syli järjestää mm. teemailtoja syksyn aikana.

Lisätietoja <http://www.eheytymisensyli.fi>

Kriittisen korkeakoulun

JÄSENYYS

tarjoaa tietoa ja virikkeitä, mahdollisuuksia itsensä ja yhteisönsä kehittämiseen, uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen ja erilaisen aatteiden, oppien ja mielipiteitten kohtaamispaikan. Jäsenille jäsentiedotteet, Katsaus-lehti 4 kertaa vuodessa, ajankohtaista tietoa kursseista, tapahtumista ja luentosarjoista suoraan kotiisi.

Liittyä voit lähettämällä koululle vapaamuotoisen hakemuksen. Jäsenmaksu 15 euroa.

Koulutus syksyllä 2004

TULE MUKAAN!

Ilmoittautuminen syksyllä käynnistyville kursseille netissä tutussa osoitteessa www.kriittinenkorkeakoulu.fi ja Kriittisen korkeakoulun toimistolla. Hakuaika syksyllä alkavaan koulutukseen 31.8. mennessä.

FILOSOFIAKOULU 1- tai 2-vuotinen.

Klassikoita ja historiaa, keskustelua ja kirjoittamista. Tiistai- ja keskiviikkoiltoisin. Opettajana filosofi **Eero Ojanen** ja **FL Miika Luoto**. Opetusohjelmassa Descartes, Husserl ja Heidegger.

KUVATAIDEKOULU 1-vuotinen.

Maalausta, piirustusta ja luentoja taiteesta. Opettajana taidemaalari **Heli Heikkinen**. Opetusta maanantaipäivisin. Lisäksi Kiasmassa luentoja aisteista ja kielestä.

MUSIIKKIMATKA 1-vuotinen.

Klassista musiikkia, teetä ja taiteiden välisiä yhteyksiä. Opettajana pianotaiteilija **Minna Pöylänen**. Tapaaminen torstaisin Minnan kotona.

KIRJOITTAJAKOULU 2-vuotinen.

Luovaa kirjoittamista, kirjallisuutta ja tekstipajoja. Opettajina kirjailijat **Harry Forsblom**, **Merja Virolainen**, **Juhani Salokannel**, **Marjaana Aumasto**, **Hannu Simpura**, **Mikko Rimminen**, **Arto Seppälä**, **Leevi Lehto** ja kustannustoimittaja **Silja Hiidenheimo**.

Kriittinen korkeakoulu

tässä numerossa

Kriittinen korkeakoulu on aikamoinen kummajainen. Se ei nimestään huolimatta ole mikään varsinainen oppilaitos, jolla olisi kaikkien muiden tavoin jokin tietty paikkansa koulutuksen järjestelmässä. Kriittisen toiminta on vapaata sivistystyötä, joka ei perustu arvosanojen tai muiden ulkonaisten palkkioiden tavoitteluun. Toiminta on oppimista, keskustelua ja kulttuurin tekemistä sen itsensä vuoksi.

Olemme on vapaa, itsenäinen ja sitoutumaton kulttuurikeskus, joka järjestää erilaista koulutusta, mutta myös monenlaista muuta kulttuuritoimintaa. Kriittinen korkeakoulu nauttii valtionapua ja juuri omassa kummallisuudessaan Kriittinen on itse asiassa vakiinnuttanut paikkansa suomalaisessa kulttuurissa ja luonut omia perinteitään.

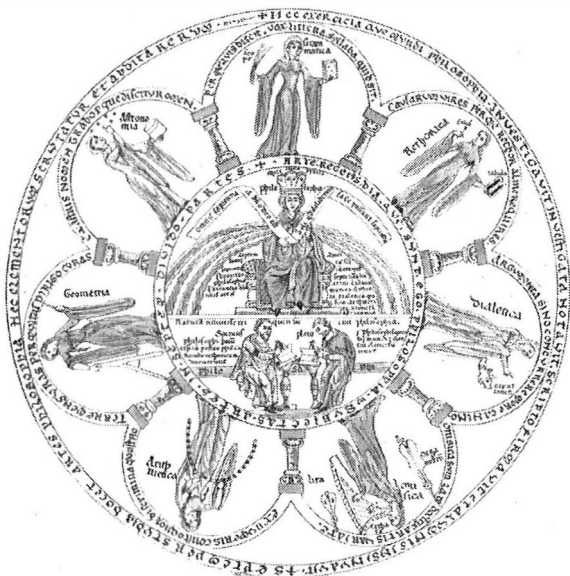
Filosofinen ja yhteiskunnallinen keskustelu, erilaisten maailmankatsomusten kohtaaminen ja maailman ajankohtaisten kysymysten pohdiskelu ovat olleet Kriittisen korkeakoulun runko alusta lähtien. Toisaalta Kriittinen on aina etsinyt monipuolista näkökulmaa ihmiseen ja järjestänyt monenlaista toimintaa eri taiteiden ja muun ihmisen luovuuden osa-alueilla. Koska Kriittinen korkeakoulu on avoin ja joustava, itse itseään-määrävä kulttuuripaikka, se on aikojen kuluessa

voinut nopeasti tarttua uusiin asioihin ja antaa tilaa ajatuksille, joiden ympärillä on sitten syntynyt toimintaa muuallakin. Vuosikymmenten varrella tämäntyyppinen vapaa sivistystyö on Suomessa laajentunut ja monet muutkin harjoittavat samantyyppistä toimintaa kuin Kriittinen korkeakoulu. Silti on niin, että ikuisten, polttavien maailmankatsomuksellisten kysymysten pohtiminen, eri taiteenalojen kohtaaminen ja ihmisen henkisyyden vaaliminen tarjoavat aina tilaa toiminnalle. Niinpä myös Kriittinen korkeakoulu lähestyy yhä uudelleen ja uudelleen ihmisyyden perusasioita.

Eero Ojanen

AJANKOHTAISTA	2
PÄÄKIRJOITUS	5
ARTIKKELIT	
Tekniikan kätkeytyvä mieli	6
Minätekniologiat	14
Puheenvuoroja yleisöluennoilta	23
DIALOGI	
Zen-buddhismi ja länsimaat	24
FIKTIO	
Sinä kesänä satoi	27
Pietari	28
Kosijat	32
KESKUSTELUFOORUMI	
Kansan talous	34
PAKINA	
Ei voi tietää, ei voi kertoa	35
Mediatiedot	35

NOIN SEITSEMÄN VAPAATA TAITOA

Kulttuuriala ja yritykset YHTEISTYÖHÖN

Tietoyhteiskunnan tulevaisuusstrategiassa luodataan tulevaisuuden haasteita kulttuurin alalla. Luovuus ja kulttuuri –hankkeessa panostetaan alan peruskoulutukseen. Nykyisen hallituksen toimesta pyritään lisäämään myös kulttuurivientiä. Sitran toukokuussa 2004 julkaiseman Turun kauppakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen johtajan **Markku Wilenius** -uksen kirjan *Luovaan talouteen – Kulttuuri-osaaminen tulevaisuuden voimavarana mukaan* (Edita) nähdään Suomen kilpailukyvyyn säilyvän panostamalla luovuuteen ja kulttuuri-osaamiseen, kun teknologiaan satsaaminen ei enää riitä.

Tavoitteet ovat kohtuulliset: Wilenius ehdottaa yritysten ja kulttuurialan toimijoiden yhteistyön lisäämistä, vaikka ensituntumalta bisnesmaailma tuntuukin käsittävän luovuuden liian kapeasti. Myös kulttuurialalla olisi tarvetta kehittyneempään liiketoimintaosaamiseen. Kirjassa tarjotaan lisäksi muitakin toimenpidesuosituksia yritysmaailman ja kulttuurialan yhteistyön lisäämiseksi: verotuskäytäntöjen muutos, julkisen rahoituksen lisääminen, sponsorointi, välittäjäorganisaatioiden kehittäminen, yritysjohton luovuuskoulutus ja muut ennakkoluulottomat yhteistyömuodot.

Lähde: Sitra

Opiskelemalla kirjailijaksi

Erityisesti runouden vapaista taidoista on Suomen kirjallisuuden seura julkaissut (2003) Tampereen yliopiston taideaineiden laitoksen dosentin **Päivi Mehtosen** teoksen POETRIA NOVA Johdatus keskiajan runousoppiin. Aiheesta ei aiemmin ole ilmestynyt suomenkielistä kokonaisuusitystä.

Lähde: SKS

Lukijalle

"Mihin Katsaus pyrkii?", pohti lehden perustaja **Reijo Wilenius** sen ensimmäisessä numerossa vuonna 1957. Hän muotoili lehden kehityksen riippuvan siitä, kykeneekö se riittävässä määrin kohtaamaan ihmisiä.

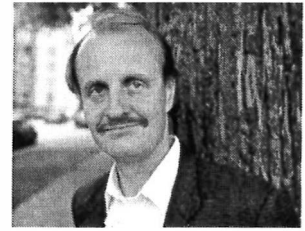
Luotamme Katsauksessa hyväksi todettuun ja koettuun eli teksteihin, jotka pohjautuvat yleisöluennoilla esitettyihin alustuksiin. Tässä numerossa näissä artikkeleissa pohditaan tekniikan mieltä ja mielen tekniikoita.

Kaunokirjalliset tekstit ovat myös saaneet luonnollisen paikkansa lehdessä. Novellit ja proosarunot ovat tuoreita ja ne on valittu sitä ajatellen, että ne kertovat kohtaamisista: lapsuudessa, aikuisuudessa ja matkalla jon- nekin.

Lukijamme ovat aika ajoin tiedustelleet lehden vointia ja tilaa. Kiitokseksi tästä aktiivisuudesta julkaisemme uudistetussa Katsauksessa katkelman **Jungin ja Koestlerin** välillä käydystä keskustelusta 1960-luvulla.

Myös Kriittisen korkeakoulun verkkosivuilla on uusi kohtaamispaikka, **keskustelufoorumi**, joka on kehitetty sinne erityisesti ympäri maata asuvaa jäsenistöä ajatellen. Toivottavasti otatte sen omaksenne, käykää tutustumassa.

Merja Peuhu
Toimitussihteeri
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Talous

elämän palveluksessa

Kirkkojen oma, vanha vastine globalisaatiolle on kreikkaa: ekumenia, maan piiri. Kirkot ovat olleet epäilemättä aikaansaamassa maailmankylän syntyä, hyvässä ja pahassa. Nyt kuuluvat usein kriittisimmät talouden globalisaatiota koskevat puheenvuorot kirkoista ja kirkkoliitoista.

Kirkkojen maailmanneuvosto järjesti pari vuotta sitten Hollannissa kokouksen, jonka teema oli *Talous elämän palveluksessa*. Otsikko ilmaisee kirkkoille tärkeän asian: taloudella on oma paikkansa, se on väline, palvelija, ei itsetarkoitus. Uusliberalistinen ajattelu toki lähtee siitä, että markkinat tuottavat hyvää, joka sitten valuisi kaikkien ihmisten onneksi. Väline on kuitenkin karannut paikaltaan ja muodostunut markkinauskonnoksi. Korkein arvo on jumala; siellä missä on aarre on sydän. Globaali talous ei toteutakaan markkinatalouden perustavaa ajatusta, vaan se saa aikaan käänteisen kilpailun, kilpajuoksun alas, kohden monen ihmisen ja myös muun luomakunnan helvettiä.

E.F. Schumacherin jo klassisen kirjan ”Pieni on kaunista” alaotsikko on ”Economics as if People Mattered” – taloustiedettä ikään kuin ihmisilläkin olisi merkitystä. Yhä enemmän kaipaamme sellaista taloutta, joka lähtisi ihmisen ja muun luomakunnan tarpeista.

Globalisaatio on tuonut paljon hyvää. Se rikastuttaa kulttuuria ja mahdollistaa monelle maailmanlaajan yhteydenpidon. Silti tuo hyvä peittyi alleen. Brasilialainen **Marcus Arruda** on todennut, että talouden globalisaatio viimeistelee sen, mikä kolonialismilta jäi puolitiehen. Sen se tekee näennäisen väkivallattomasti ja ihmisten vapaaehtoisuuteen perustuen, historian välttämättömänä vaiheena, ainoana vaihtoehtona.

Kirkot tuntuvat niin meidän maassamme kuin muuallakin inhoavan uusliberalistista taloutta. Siinä ne ovat lähempänä muslimisisaria ja –veljiä, kuin uusliberalisteja, olivat he sitten kristittyjä tai pakanoita. Kirkot ovat myös liittyneet niihin, jotka jaksavat uskoa siihen, että toisenlainen maailma on mahdollinen, mikä on muuten ATTACin tunnuslause.

Ilkka Sipiläinen

Kirjoittaja on Kriittisen korkeakoulun johtokunnan puheenjohtaja ja työskentelee ev.lut. Kirkkohallituksen yhteiskuntatyön sihteerinä työelämän, ympäristön, talouden ja globalisaation kysymysten parissa. Hän toimii luottamushenkilönä kestävän kehityksen toimikunnassa, Euroopan kristillisessä ympäristöverkossa, yrityseettisessä foorumissa ja puheenjohtajana työttömien ihmisoikeuksien asiantuntijaryhmässä. Hän rullaluistelee mielellään ja kuuntelee musiikkia aina virsistä rokkiin.

Tekniikan

Heideggerille tekniikan olemus ei ole mitään teknistä tai välineellistä, vaan olennaisesti uusi tapa kohdata todellisuus. Tekniikalle ominainen laskeva ajattelu hallitsee myös taiteen elämyksellisyyttä, henkilökohtaisen kokemuksen viimeistä pakopaikkaa teknisessä maailmassa.

Tekniikka tulee **Martin Heideggerille** (1889-1976) ajattelun asiaksi olemista koskevan kysymyksen valossa, ja siksi hänen ajatuksensa tekniikan "olemuksesta" ovat ymmärrettävissä ainoastaan tässä kontekstissa. Tekniikka ei tällöin merkitse ensisijaisesti teknisiä laitteita ja välineitä, vaan olemisen toteutumisen tapaa: kysymys tekniikan olemuksesta koskee sitä, miten teknisessä maailmassa meille näyttäytyy se, mitä on. Toisin sanoen kysymys tekniikan olemuksesta koskee sitä tapaa, jolla maailma avautuu meille nykyisellä planetaarisen teknologian aikakaudella. Heidegger kutsuu länsimaisen ajattelun, filosofian perustaa metafysiikaksi. Tekniikka on aikamme metafysiikan ilmenemismuoto. Sen myötä olemme tulleet metafysiikan lopun aika-kauteen. Se uhkaa jättää ainoaksi ajattelun muodoksi laskevan ajattelun, joka tyhjentää todellisuuden: todellisuutta olisi silloin enää se,

mikä on laskelmoiden varmistettavaa hyödynnettävyyttä.

Modernin tekniikan ilmiöitä on Heideggerin mukaan mahdollista tulkita vain siten, että paljastetaan ne metafysiset periaatteet, jotka piilevästi, tekniikan tietämättä, hallitsevat sitä. Tässä ei sinänsä ole mitään uutta: filosofia on aina kääntänyt ympäri ilmiöt ja osoittanut jonkin, mikä ei jokapäiväisesti ilmene, mutta tekee mahdolliseksi sen, mikä ilmenee. Heidegger puolestaan pyrkii osoittamaan, että tekniikassa on kyse jostain muusta, kuin mitä tekniikka meille välittömällä tavalla tarjoaa: teknisiä laitteita, moottoreita ja koneita, kuljetus- ja informaatioteknologiaa jne. Perinteisistä tekniikanfilosofisista tarkasteluista Heidegger irtautuu, kun hän esittää, että tekniikassa ei ole pohjimmiltaan kyse mistään teknisestä. Tekniikan olemus ei tarkoita teknistä suhdetta päämääriin, sitä että ihmi-

kätkeytyvä mieli

nen suunnittelee ja ottaa käyttöönsä yhä uusia välineitä ratkaistakseen niiden avulla ongelmia ja toteuttaakseen uusia mahdollisuuksia. "Tekniikan olemus ei ole mitään teknistä."

Tekniikalle on ominaista, että vaikka se on puhtaasti länsimainen ja erityisesti moderni ilmiö, se hallitsee nykyisin koko maapalloa. Heideggerille tekniikan olemus vallitsee siinä tavassa, jolla maailma avautuu. Kuten sanottu, tekniikan ala ei rajoitu tekniisiin välineisiin ja niiden kehittämiseen, mutta ei myöskään tunnettuihin teknisyyden ilmiöihin, kuten elämän kasvavaan teknistymiseen tai elämismaailman tieteellistymiseen. Tekniikka sulkee piiriinsä koko kulttuurin, se hallitsee kielenkäyttöämme ja ylipäättään suhdettamme kaikkeen mitä on. Siten edes ihmisten keskinäinen vuorovaikutus ei pakene tekniikkaa, eikä myöskään taide tai poliittinen toiminta.

HÄN AJATTELEE TAPAA JOLLA TEK-
NIikka VALLITSEE, SITÄ TAPAA
JOLLA ASIAT NÄYTTÄYTYVÄT TEK-
NISESSÄ MAAILMASSA.

Ilmiöt, jotka saavat Heideggerin pohtimaan tekniikkaa, ovat kaikille tuttuja, mutta myös itseltään selviksi muuttuneita ilmiöitä: tilan ja ajan neutralisoituminen ja niiden irtautuminen paikoista ja konteksteista, joihin ne ovat juurtuneet; etäisyyden ja läheisyyden katoaminen kuljetus-

ja informaatioteknologian myötä; informaation mahdollisimman nopea ja tehokas liikkuvuus ilman sille ulkopuolista päämäärää; suunnattomien energiamäärien vapauttaminen ja varastointi. Näihin ilmiöihin liittyy tunnetusti samalla elämänmuotojen kasvava homogenisoituminen, kiihtyvä kulutus luontoa riistämällä sekä politiikan muuttuminen byrokratialle alistetuksi hallinnoinniksi. Mutta Heidegger ei kuvaa ja analysoi tekniikan ilmiöitä päämääränään yhteiskuntatieteellinen tieto tai kulttuurikritiikki, vaan hän pohtii näitä ilmiöitä ajatellakseen "tekniikan olemusta". Olemus ei tässä merkitse yleistä, kaikkeen tekniikkaan pätevää määritelmää, vaan Heidegger ajattelee saksankielen olemusta tarkoittavaa Wesen-sanaa verbaalisesti (wesen): hän ajattelee tapaa jolla tekniikka vallitsee, sitä tapaa jolla asiat näyttäytyvät teknisessä maailmassa.

Laskeva ajattelu

Moderni tekniikka ja tiede muotoutuivat uuden ajan ajattelussa, jossa ihmisen suhde maailmaan määrittyi uudessa horisontissa. Uuden ajan murros koski kaikkia perustavia, ihmiselle mittapuun antavia käsityksiä maailmasta. Tämän radikaalin muutoksen myötä ihminen siirtyi uuteen todellisuuteen:

"Sen myötä ihminen sijoittuu aivan uudella tavalla maailmassa ja suhteessa maailmaan. Maailma ilmenee nyt kuin kohde, ja sen kimppuun käy laskeva ajattelu, jota minkään ei tulisi voida vastustaa. Luonnosta tulee valtava tankka-

tekniikan kätkeytyvä mieli

usasema, energialähde modernille tekniikalle ja teollisuudelle."

"*Die Zeit des Weltbildes*" (suom. "Maa-ilmankuvan aika"), Heideggerin ensimmäinen modernia tieteellis-teknistä maailmaa käsittelevä kirjoitus vuodelta 1938, tarkastelee uuden ajan filosofian perustaa *Vorstellungina*, "representaationa" tai "esityksenä". **Descartesista** alkaen suhde maailmaan on olevan "itselleen-itsensä-eteen-asettamista" (*Vor-sich-stellen*). Asetamalla olevan itselleen esitys "varmistaa" sen, jolloin olevasta esityksen kohteena, objektina, tulee "laskettavaa" ja "hallittavaa". Olevan oleminen on nyt *Vorgestelltheit*, esitettävyyttä, olemista representoituna. Tämä tarkoittaa samalla, että kaikki mitä on, on suhteutettuna subjektiin, jonka osana on olla kaiken olevan "perusta" ("subjectum") ja "mitta".

Uuden ajan ajattelu antoi perustan modernille tieteelle. Mutta myös moderni tiede, ja erityisesti luonnontiede, jolta muut tieteet ovat pitkälti saaneet metodologisen perustansa, on Heideggerille yksi tekniikan olemuksen ilmentymä. Tiede, joka etenee matematisoimalla luonnon, ei ole vapaa ja autonominen projekti. Varmistaakseen oman alueensa tiede tekee etukäteen päätöksiä siitä, mitä todellisuus on, se hyväksyy olevaksi vain sen, mikä on objektivoitavissa, laskettavissa ja varmistettavissa.

TEKNIikka KUULUU YHTEEN SELLAISEN AJATTELUN KANSSA, JOTA HEIDEGGER KUTSUU "LASKEVAKSI" TAI "KALKYLOIVAKSI" AJATTELUKSI.

Näin tiede on yleisemmän teknisyyden palveluksessa, vaikka tekniikka näyttäisikin perustuvan luonnontieteelle. Kronologisen kehityskulun valossa vaikuttaisi siltä, että tekniikka on syntynyt uutta luonnontiedettä soveltamalla, mutta Heideggerin mukaan tekniikan olemus on jo kehkeytymässä modernin luonnontieteen synnyssä.

Tekniikka kuuluu yhteen sellaisen ajattelun kanssa, jota Heidegger kutsuu "laskevaksi" tai "kalkyloivaksi" ajatteluksi. Kirjoituksessaan *Gelassenheit* vuodelta 1955 hän toteaa tekniikan aikakauden ajattelusta: "Sen omalaatuisuus on siinä, että kun suunnittelemme, tutkimme ja järjestämme jonkin toimenpiteen, laskemme aina annettujen seikkojen mukaisesti. Me laadimme niistä laskelman suhteessa määrättyjä päämääriä koskevaan laskelmoituun tarkoitukseen. Me laskemme ennalta kohti tiettyjä tuloksia. Tämä laskeminen luonnehtii kaikkea suunnittelevaa ja tutkivaa ajattelua."

Heidegger yhdistää laskevan ajattelun siihen, että "nykyihminen on paossa ajattelua". Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että laskeva ajattelu olisi sinänsä huonoa tai vähäarvoista. Ajattelemattomuutta on se, että laskeva ajattelu uhkaa jäädä ainoaksi ajatteluksi, joka pätee kaikkialla. Se mitä laskeva, tekninen ajattelu ei kaiken tehokkuutensa keskellä tee, on pysähtyminen ajattelemaan "mieltä". Mieli on saksaksi *Sinn*, ja kun Heidegger kutsuu toisenlaista ajattelua, joka ei ole laskevaa ajattelua, nimityksellä *besinnliches Denken*, tarkoittaa se paitsi mietiskelevää, pohdiskelevaa ajattelua, myös erityisesti mieltä pohdittavaa ajattelua. "Se ajattelee mieltä, joka vallitsee kaikessa, mikä on."

Jos näyttää siltä, että mikään ei voi paeta tekniikan maailmaa, on olennaista ajatella tekniikan mieltä, jotta tekniikka ja laskeva ajattelu voitaisiin jättää omiin rajoihinsa. Erityisesti ajateltavaksi tulee mieli, joka vallitsee tekniikassa, sillä Heidegger väittää, että tekniikan mieli kätkeytyy meiltä. "Kaikissa teknisissä tapahtumissa hallitsee mieli, joka asettaa vaatimuksen inhimilliselle tekemiselle ja sallimiselle, mieli, jota ei ole keksinyt ja tehnyt vasta ihminen. Me emme tiedä, mikä on atomitekniikan suunnattomuuteen saakka kasvavan herruuden mieli. Teknisen maailman mieli kätkeytyy."

Jos tekniikan valta - ymmärrettynä tietyn mielen vallitsemiseksi - ei ole kenenkään hallittavissa, on olennaista, että tekninen suhde maailmaan ei valtaa kaikkia suhteita ja peitä niitä näkyvistä, ja siksi tekniikan mielen pohtiminen on ratkaisevan tärkeää. Kammottavaa, Heidegger sanoo, "ei ole se, että maailma on tulossa

TEKHNE TARKOITTI
KREIKKALAISESSA
AJATTELUSSA SEKÄ
KÄSITYÖLÄISEN
KÄSITYÖTAITOA
ETTÄ TAITEILIJAN
TAIDETTA.

läpeensä tekniseksi. Paljon kammottavampaa on, ettei ihminen ole valmistautunut tähän maailman muuttumiseen, että me emme kykene asianmukaisesti selvittämään välejä sen kanssa, mitä tässä ajassa varsinaisesti tulee esiin." Ajatteltavaksi asettuu tekniikassa vallitseva mieli. Tämä mieli ei ole tekninen asenne kaikkeen, hyötyajattelun voittokulku tai instrumentaalinen järki, vaan se missä nämä tulevat mahdollisiksi: oleminen itse mielenä, jonka valossa meille nykyisin näyttäytyy se mitä on. Tekniikan mieli, niin kuin olemisen mieli ylipäätään, ei ole ihmisen keksimä ja tekemä. Teknisessä maailmassa, jonka mieli kätkeytyy, suhde tekniikkaan on ajattelun asia.

Tekniikan historialliset juuret

Tekniikka johtaa Heideggerin ajattelun kysymisen tielle, ei vastauksiin. Yksi Heideggerin tunnetuimmista tekniikkaa käsittelevistä kirjoituksista onkin otsikoitu "*Die Frage nach der Technik*" (1954, suomennettu osuvasti otsikolla "Tekniikan kysyminen"). Kysymys ei tarkoita tässä pyrkimystä vastauksiin ja tekniikkaa koskevan tietoon, vaan pikemminkin kyse on liikkeestä, jossa avaudutaan ja asetutaan alttiiksi tekniikan olemukselle. Tai kuten Heidegger myös sanoo, valmistellaan vapaata suhdetta tekniikan olemukseen, toisin sanoen suhdetta, joka ei ole tekniikan itsensä sitoma.

Tekniikan olemus ei ole mitään teknistä. Me emme voi kokea, mikä on suhteemme tekniikkaan, jos ajattelemme tekniikkaa vain teknisinä laitteina ja välineinä. Me voimme käydä puolustamaan tai vastustamaan erillisiä tekniikan ilmiöitä, ja tämä on varmasti monesti tarpeellista ja välttämätöntä, mutta Heideggerin mukaan me emme tällä tavoin voi löytää suhdetta tekniikan olemukseen, siihen mikä tekniikassa vallitsee. Ja kaikkein sokeimmaksi tekniikan olemukselle meidät tekee se käsitys, että tekniikka olisi jotain neutraalia.

PERINTEISESTI TEKNIikkaa ON
AJATELTU ENSINNÄKIN VÄLINEENÄ,
VÄLINEENÄ PÄÄMÄÄRIEN TOTEUT-
TAMISEEN.

Mitä on tekniikan olemus? Perinteisesti tekniikkaa on ajateltu ensinnäkin välineenä, välineenä päämäärien toteuttamiseen. Toiseksi tekniikkaa on ajateltu leimallisesti ihmisen toimintana. Näiden kahden ajattelutavan valossa tekniikan olemus on siinä, että tekniikka on erilaisia välineitä, joita ihminen kehittää ja käyttää päämääriensä saavuttamiseen. Tämä instrumentaalis-antropologinen tekniikan määrittäminen ei Heideggerin mukaan ole väärä, vaan aivan oikea.

Se kertoo meille jotain paikkansapitävää tekniikasta. Mutta tämä ei tee siitä totta Heideggerin sanalle antamassa merkityksessä.

"Ollakseen paikkansapitävä toteamuksen ei kuitenkaan tarvitse paljastaa tarkasteltavaa asiaa olemuksessaan. Vain siellä missä tapahtuu tällainen paljastuminen, tapahtuu totuus. Pelkkä oikea ei siksi ole tosi. Vasta tosi saattaa meidät vapaaseen suhteeseen sen kanssa, mikä koskettaa meitä omasta olemuksestaan lähtien."

Sen lävitse, mikä on paikkansapitävää, meidän täytyy etsiä sitä, mikä on totta. Tämä totuus on Heideggerille historiallinen, ja siksi hän palaa kreikkalaiseen ajatteluun.

Nimitys tekniikka tulee kreikan sanasta *tekhne*. Tekhne tarkoitti kreikkalaisessa ajattelussa sekä käsityöläisen käsityötaitoa että taiteilijan taidetta. Sekä savenvalaja että kuvanveistäjä, sekä laivanrakentaja että tragediarunoilija ovat kreikaksi *tekhnites*. Koska he kaikki valmistavat jotakin, meille on modernista näkökulmasta liiankin helppoa ja itsestään selvää ajatella tekhneta tekemisenä ja valmistamisena. Tekhne kyllä liittyy kykyyn tuottaa jotakin, se kuuluu yhteen sen kanssa, mitä kreikkalaiset kutsuivat sanalla *poiesis*: valmistaminen, jonkin uuden aikaansaaminen tai synnyttäminen. Mutta Heidegger korostaa, että tätä aikaansaamista ei tule ajatella ensisijaisesti tekemisenä tai valmistamisena. *Poiesis* ei ole siinä mielessä teknistä, että sitä ajateltaisiin tietyn vaikutuksen aikaansaamiseksi materiaalia työstämällä ja muokkaamalla. Sen sijaan tekhnin ohjaama *poiesis* merkitsee jonkin tuomista esiin, saamista ilmeneeseen. Kuten **Platon** kirjoittaa, *poiesis* on syy siihen, että jokin, jota ei ole, tulee olevaksi.

Heidegger korostaa, että myös erityisesti luonto on tällä tavoin *poiesista*, sikäli kuin luontoa luonnehtii uuden synnyttäminen, vapaa, pakoton esiin tuleminen. Luontoa kreikkalaiset kutsuivat sanalla *fysis*. *Fysis* ei tarkoittanut vain luontoa tietyssä olevan alueena, vaan olevaa kokonaisuudessaan juuri sikäli kuin se on esiin tulemista. *Fysis* on olevan tulemista esiin vapaasti, itse itsestään, ja kuten Heidegger tulkitsee, se on tämän esiintulevan ottamista takaisin itseensä: *fysis* merkitsee esiintulemista, joka samalla ottaa esiintulevan huomaansa. Luonto

on *poiesista* juuri sikäli kuin se on prosessi, jossa tulee esiin se mitä on. Tätä paljastumista kätkeytyneisyydestä, kätkeytymättömyyden tapahtumista, kreikkalaiset kutsuivat sanalla *aletheia*. *Aletheiaa* on sittemmin ajateltu totuutena, mutta tällöin totuuden tapahtumiseen kuuluva paljastuminen on jäänyt ajattelematta. Tämä unohdus hallitsee Heideggerin mukaan koko länsimaista ajattelua.

"Luovan" luonnon, poieettisen *poiesiksen* piiriin kuuluu myös kreikkalainen *tekhne*. **Aristoteles** esittää, että se mikä luonnon tavoin ei tule esiin itsestään, tarvitsee tekhnin. Tekhnin avulla ihminen kykenee tuomaan esiin sellaista, mitä luonto itse ei saa aikaan. Kreikkalaiset yhdistivät luonnon ja tekhnin aina pariksi, ja samalla kontastoivat luonnon luovuuden ja tekhnin luovuuden, mutta tällöin vastakkain eivät olleet yhtäältä luonnon lait ja toisaalta inhimillinen työ. Pikemminkin kreikkalainen ajattelu näki juuri tässä olennaisen suhteen: *tekhne* on suhde fysikseen, olevaan kokonaisuudessaan, sikäli kuin fysiksellä on kyky paljastaa itsensä, tulla esiin.

Heideggerin mukaan *tekhne* merkitsee alunperin sen tietämistä, kuinka toimia ja suuntautua olevan keskellä, kuinka selvittää välinsä sen kanssa, mitä on. Tämä tietäminen on mahdollista vain sen pohjalta, että oleva paljastuu itsestään käsin. Ihminen on vain kutsuttu mukaan tähän paljastumisen tapahtumiseen, ja hänen täytyy kiinnittyä osaksi sitä. Tekhne tuo esiin jotain uutta, paljastaa uudella tavalla olevaa, mutta esiintuominen toteutuu vain aina jo edeltävän kätkeytymättömyyden pohjalta.

Tekniikan todellisuus: "varanto"

Heideggerille tekniikan pohtimista ei aja eteenpäin vain pyrkimys muotoilla teoria tekniikasta, vaan kysymiseen pakottavat ne suunnattomat mittapuut ja se erityisasema, johon tekniikan käyttö modernilla ajalla on tullut. Vaikka moderni tekniikka eroaa olennaisesti aiemmasta työkalujen ja teknisten välineiden käytöstä, myös modernia tekniikkaa on Heideggerin mukaan ajateltava paljastumisen ulottuvuudessa. Suhde paljastumiseen on modernissa tekniikassa kuitenkin

aivan toisenlainen kuin kreikkalaisessa esiintuomisessa, poiesiksessa. Moderni tekniikka ei enää tuo esiin niin kuin kreikkalainen poiesis, vaan tekniikkaa luonnehtiva paljastamisen tapa on "haastaminen", joka asettaa olevan käytettäväksi. "Paljastaminen, joka läpeensä hallitsee modernia tekniikkaa, on luonteeltaan käyttöön asettamista haastamisen mielessä".

OLENNAISTA ON SE, ETTÄ LUONTO
ITSE NÄYTTÄYTYY UUDELLA
TAVALLA PALJASTUESSAAN
MODERNIN TEKNIIKAN KAUTTA.
KYSE EI OLE VAIN TEKNIIKAN
AVAAMASTA UUDESTA NÄKÖKUL-
MASTA LUONTOON, VAAN SIITÄ,
ETTÄ TEKNIIKAN MAAILMA HALLIT-
SEE LUONNON OLEMISEN TAPAA.

Haastaminen ilmenee esimerkiksi siinä, kuinka luontoa vaaditaan tarjoamaan energiaa, jotta energia voitaisiin ottaa käyttöön ja varastoitavaksi. "Eikö tämä päde myös vanhasta tuulimyllystä? Ei. Sen siivet pyörivät kyllä tuulessa, ne on välittömällä tavalla jätetty tuulen haltuun. Mutta tuulimylly ei avaa ilmavirran energioita niiden varastoinniksi." Perinteinen maanviljelijän työ ei haastanut peltomaata. Kylvämisessä siemenet luovutettiin sadon kasvuvoimien huoamaan ja työ suojeli sen kasvua. Mutta toisin on modernissa maataloudessa: "myös maanviljely on joutunut toisenlaisen hoitamisen ohjattavaksi, sellaisen joka asettaa luonnon käytettäväksi. Se asettaa luonnon käytettäväksi haastamisen merkityksessä. Maanviljelys on nyt motorisoitua ravintoteollisuutta."

Vaikka monista Heideggerin teksteistä voi aistia maalaiselämän nostalgiaa, hänen ajatuk- sensa eivät ole missään tapauksessa redusoi-

tavissa sellaiseen, vaan niillä on olennaisesti toinen suunta. Olennaista on se, että luonto itse näyttäytyy uudella tavalla paljastuessaan modernin tekniikan kautta. Kyse ei ole vain tekniikan avaamasta uudesta näkökulmasta luontoon, vaan siitä, että tekniikan maailma hallitsee luonnon olemisen tapaa.

"Vesivoimalaa ei ole rakennettu Rein-jokeen niin kuin vanhaa puusiltaa, joka vuosisatojen ajan on yhdistänyt rannat keskenään. Pikemminkin virta on padottu voimalaan. Virta on nyt sitä, mitä se on virtana, nimittäin vedenpaineen toimittaja, voimalan olemuksesta käsin. (...) Mutta Rein toki pysyy, kuuluu vastaväite, virtana maise-massa. Hyvinkin, mutta millä tavoin? Ei muutoin kuin matkailuyrityksen hoitamana vierailukoh-teena, jonka lomateollisuus on asettanut sinne käyttöönsä."

Käyttöön asettaminen kasvaa vähitellen kaiken piiriinsä sulkevaksi, niin ettei mikään enää voi paeta sitä, ei edes luonnon kauneus, joka astuu elämyksellisyiden piiriin. Luonto avautuu nyt ensisijaisesti energialähteenä, niin että "luontoon kätkeytynyt energia avataan, avattu muutetaan, muutettu varastoidaan, varastoitu jaetaan ja jaettu muunnetaan". Juuri nämä "avaaminen, muuttaminen, varastoiminen, jaka-minen ja muuntaminen" ovat paljastamisen tapoja. Mutta ne eivät sellaisinaan vielä riitä, vaan paljastumista niiden kautta hallitsee pal-jastumisen ohjaaminen ja varmistaminen, joista tulee teknisen paljastumisen pääpiirteitä.

Sitä minkä tekniikka paljastaa, kun se ohjaa ja varmistaa haastavan käyttöön asettamisen, Heidegger kutsuu sanalla *Bestand*, jonka voisi suomentaa sanalla "varanto". Varanto ei tarkoita pelkkää varastoa, esimerkiksi energiavarastoa, vaan sitä miten todellisuus on tekniikan aika-kaudella, tekniikan maailmassa. Subjekti-objekti-suhteessa toteutuvan modernin ajattelun mah-dollistama tulkinta olemisesta laskelmoiden var-mistettuna läsnäolona subjektille on nyt viety äärimilleen. Varantona todellisuus ei ole enää tietoisuuden objekti, sillä sitä ei luonnehdi pysy-minen tietoisuutta vastassa olevana tarkastelun kohteena. Varantona kaikki mitä on, on äärim-mäisyyteen vietyä pysyvää läsnäoloa, laskel-moiden varmistettua jatkuvaa käytettävyyttä ja

tekniikan kätkeytyvä mieli

hyödynnettävyyttä. Kun lentokone on lähtövalmiina kiitoradalla, voimme toki tarkastella sitä objektina, mutta omassa olemisessaan se on juuri lähtövalmiudessaan, varmistettuna kuljetuksen mahdollisuutena, osana maailmanlaajuisia systeemiä, joka on laskelmoiden maksimoitua liikkuvuutta. Varantona kaikki oleva menettää itsenäisyytensä.

Tekniikan olemus: "asetusto"

Heidegger tiivistää tekniikkana vallitsevan paljastumisen tavan saksan kielen sanaan *Ge-stell*. Arkikielessä se tarkoittaa hyödyllisiä asennuksia ja järjestelyitä, kuten tukirakennetta ja telinettä, kehystä ja puitetta tai alustaa ja hyllykköä. Heidegger, joka maineestaan huolimatta ei juurikaan keksinyt uusia sanoja, vaan sai kielen kaikumaan vanhoissa sanoissa uudella tavalla, haluaa siirtää *Gestell*-sanana merkitystä tavanomaisesta kohti epätavanomaista. Hän kuulee sanassa *Ge*-etuliitteen yhteen kokoavan funktion, joka kokoaa sanan loppuosan, moninaista "asettamista" merkitsevän *stellen*-verbin toiminnot: esittämisen ja mieltämisen, sijoittamisen ja väijymisen, tiedoksi antamisen ja selityksen vaatimisen. Nämä merkitykset kokoontuvat yhteen siinä haastamisessa, joka on tekniikan tapa paljastaa se mitä on: *Gestell*issä, jonka voisi ehkä yrittää suomentaa sanalla "asetusto".

Tekniikan olemuksena *Gestell*, asetusto, toteutuu siinä todellisuuden asettamisen tavassa, jolla oleva on esittämällä paikoilleen asetettua ja siltä selitystä vaatimalla tiedoksi annettua pysyvää läsnäoloa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ihminen itse asettaisi kaiken paikoilleen esittämällä ja selvitystä vaatimalla. Olennaista on, että emme tavoita tekniikkaa ajattelemaalla sitä ihmisen itsensä käyttämänä välineenä omiin päämääriinsä. Pikemminkin *Gestell* asettaa vaatimuksia ihmiselle: tämä asetusto asettaa ihmisen haastamaan ja siten paljastamaan varantona sen mitä on. Asetusto haastaa ihmisen vaatien häntä tekemään lakkaamatta tiliä asioiden kanssa antamalla perustelun kaikelle. Asetusto vaatii varmistamaan kaiken olevan hyödynnettäväksi varannoksi. Mutta ihmi-

nen ei itse kokoa näitä teknisen paljastamisen piirteitä, vaan tekniikan olemus on juuri se yhteen kokoava asetusto, joka asettaa ihmisen toimimaan tietyillä tavoilla.

IHMISEN MAAILMA ON VAIN JA
AINOASTAAN JOTAIN "TUOTETTUA",
KUN TODELLISTA ON SE MIKÄ
ON ENNAKOITUA, SUUNNITELTUA
JA ORGANISOITUA. KAIKKI ILMIÖT
ON HALLITTU JA VARMISTETTU
PALAUTTAMALLA NE IHMISEN
ITSENSÄ ASETTAMAAN
TUOTANNOLLISUUDEN SYSTEEMIIN.

Asetusto, *Gestell*, on tekniikassa vallitseva tekniikan olemus, joka sellaisenaan ei ole mitään teknistä. Toisin sanoen se mikä tekniikassa vallitsee, ei ole mitään välineellistä eikä se ole ihmisen asettamien päämäärien palveluksessa. Tässä katsannossa perinteiset tekniikan hallinnan ja inhimillisen teknologian tavoitteet ovat naiiveja, sikäli kuin ne eivät kohtaa sitä, mikä tekniikassa vallitsee: kriittiset hallintayritykset pysähtyvät tekniikan tarjoamien ilmiöiden kritisoi-miseen, mutta eivät pohdi sen olemusta, kun ne ymmärtävät tekniikan välineenä päämääriin. Pyrkieessään tekniikan laskelmoivaan varmistamiseen ne vain itse sitoutuvat tekniikan ajattelutapaan.

"Voimat jotka teknisten laitteiden ja välineiden hahmossa ovat kaikkialla ja joka hetki asettavat vaatimuksia ihmisille, sitovat heitä, kuljettavat heitä eteenpäin ja painostavat heitä - nämä voimat ovat jo aikaa sitten kasvaneet ihmisen tahdon ja ratkaisukyvyn ylitse, koska ne eivät ole ihmisen tekemiä."

>>

Vaara ja pelastus

Sanotaan, että tekniikasta on tullut ihmiskunnalle vaara. Mutta tekniikan uhka ei Heideggerin mukaan tule teknisten laitteiden mahdolliseksi tekemästä tuhosta. "Kammottava on jo tapahtunut". Pikemminkin tekniikan vaara kumpuaa sen olemuksesta, asetustosta, ja pikemminkin kuin yksittäistä ihmistä tämä vaara koskee ihmisen olemusta. Jokainen olevan paljastumisen muoto, yhtä lailla kreikkalainen poiesis kuin moderni tekniikka, pitää sisällään sen vaaran, että ihminen katsoo pois paljastumisesta, maailman avautumisesta, ja tulkitsee maailman ja itsensä vain sen pohjalta, mitä hänellä on välittömästi käytössään ja hallinnassaan.

Tekniikka on kuitenkin aivan erityinen vaara. Tekniikan olemus antaa ihmiselle mahdollisuuden nostaa itsensä maan herraksi, mutta samalla hän asettaa itsensä käytettäväksi pelkkänä varantona; arkisesti puhutaankin esimerkiksi koulujen oppilasmateriaalista tai sairaaloiden potilasmateriaalista. Heideggerin mukaan tekniikka uhkaa ihmisen olemusta ajattelevana olentona, jonka olemisen tapa on avoimuutta olemisen mielelle. Ihmisestä uhkaa tulla pelkästään osa tekniikan asetustoa, jolloin hän ei enää olisi olento, jonka toimien ja ajattelun kautta avautuu maailman mieli, vaan teknisen laskelmoinnin funktio. Kaiken tekniikan keskellä ihminen ei kuitenkaan koe juuri mitään tekniikan olemuksesta. Tämän vaaran suurin vaara on siinä, että se herättää mielikuvan vaaran puuttumisesta, ja kätkee siten sen vaaran, joka se on.

Se mikä voi tuoda pelastuksen tähän vaaraan, ei Heideggerin mukaan tule tekniikan ulkopuolelta, vaan se kasvaa tekniikan omista juurista. Ihminen ei tavoita tätä pelastavaa niin kauan kuin hän vain sokeasti käyttää tekniikkaa, mutta ei myöskään silloin, jos hän tuomitsee tekniikan jonakin paholaismaisena. "Olisi typeryyttä juosta sokeasti vastustamaan teknistä maailmaa. Olisi lyhytnäköistä tahtoa kirota tekninen maailma pirun tekeleeksi." Tekniikan vastavoima voi nousta vain tekniikasta itsestään, siten että ihminen kääntyy tekniikan olemuksen puoleen ja kokee sen olemuksessaan. Silloin se koetaan yhtenä paljastumisen tapana ja jätetään omiin

rajoihinsa, niin ettei se enää peitä muita esiintulemisen tapoja.

LÄHTEET

Haar, Michel: *Le chant de la terre*. Heidegger et les assises de l'histoire de l'être.

Heidegger, Martin: *Beiträge zur Philosophie*. (Vom Ereignis), 1936-38, julk. 1998.

Einführung in die Metaphysik, 1935, julk. 1953.

"Die Frage nach der Technik", julk. 1954 kokoelmassa *Vorträge und Aufsätze*. ("Tekniikan kysyminen", suom. Vesa Jaaksi, *Niin&Näin* 2/94.)

Gelassenheit, 1955, julk. 1959.

"Die Zeit des Weltbildes", 1938, julk. 1950 kokoelmassa *Holzwege*. (Kirje humanismista. Maailmankuvan aika, suom. Markku Lehtinen.)

"Der Ursprung des Kunstwerkes", 1936, julk. 1950 kokoelmassa *Holzwege*. (Taideteoksen alkuperä. Suom. Hannu Sivenius.)

Taminiaux, Jacques: "Gestell ja Ereignis", teoksessa Arto Haapala (toim.): Heidegger. Ristiriitojen filosofi.

Krjoittaja työskentelee Helsingin yliopiston estetiikan laitoksella tutkijana ja mm. opettajana Kriittisen korkeakoulun filosofiakoulussa. Artikkelit on osa yleisölentosarjaa, joka järjestettiin keväällä 2002.

MINÄTEKNIKOIDEN PÄÄMÄÄRÄNÄ ON YKSILÖN TÄYDELLISYYS, ONNI, PUHTAUS TAI VOIMA. MYÖS ITSETUTKISKELU JA TOTUUS ITSESTÄ OSOITTAUTUVAT MICHEL FOUCAULTILLA VALTATEKNIIKOIKSI. TÄMÄ AJATTELU VOIDAAN SUHTEUTTAA HEIDEGGERIN KÄSITYKSEEN TEKNOLOGIASTA.

MINÄ TEKNOLOGIAT

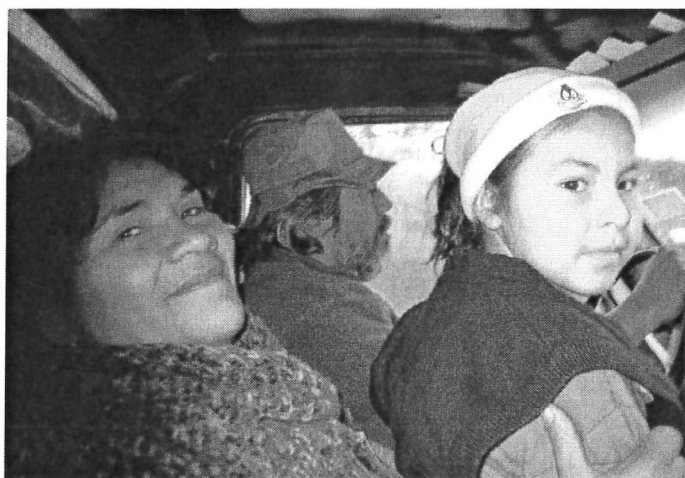
teksti Johanna Oksala

Michel Foucault piti luennon minätekniologioista Yhdysvalloissa vuonna 1980. Luento alkaa hyttävällä kertomuksella ranskalaipsykiatri Leuret'n menetelmästä hoitaa mielisairaita potilaitaan. Leuret'n teos niin kutsutusta hulluuden moraalisesta hoidosta julkaistiin vuonna 1840 ja siinä arvostettu tohtori kuvaa tapaa, jolla hän hoiti, ja kuten arvata saattaa, myös paransi yhden potilaistaan, herra A:n. Eräänä aamuna tohtori vei herra A:n suihkuhuoneeseen ja pyysi tätä kertomaan yksityiskohtaisesti harhanäkynsä. "Mutta tuo kaikkihan on silkkaa hulluutta", totesi lääkäri sen jälkeen ykskantaan. "Ja nyt lupaatte minulle, ettette enää usko mokomaan." Hetken epäriittäään potilas lupasi. "Ei riitä", tokaisi lääkäri. "Olette aiemminkin luvannut minulle samaa, mutta ette ole pitänyt lupauksianne." Tohtori avasi kylmän suihkun potilaan pään yläpuolella. "Kyllä, kyllä! Minä olen hullu!" potilas kirkui. Vesihana suljettiin ja kuulustelu jatkui. "Tunnustan, että olen hullu", toisti potilas nyt, "mutta tunnustan vain koska pakotatte minut siihen". Uusi kylmä suihku. "Riittää, riittää!", huusi herra A. "Myönnän että olen hullu. Olen hullu ja se kaikki oli pelkkää hulluutta."

Menetelmä, jossa henkisesti sairaalta potilaalta kiristetään tunnustus omasta hulluudestaan, on Foucault'n mukaan mielisairaanhoidossa varsin vanha. Ennen 1800-lukua oltiin lähes yksimielisiä siitä, että hulluus ja tietoisuus omasta hulluudesta olivat toisensa poissulkevia. Foucault löytää 1600- ja 1700-luvulta peräisin olevista teoksista lukuisia esimerkkejä hoidoista, joita hänen mukaansa voitaisiin kutsua "totuus-terapioiksi". Hulluus voitiin parantaa, jos onnistuttiin osoittamaan potilaalle, että hänen harhanäkynsä eivät olleet todellisia. Leuret'n käyttämä tekniikka on kuitenkin merkittävällä tavalla erilainen. Leuret ei yrittänytäkään saada potilastaan vakuuttumaan, että tämän käsitykset olivat väärä tai järjettömiä. Se mitä herra A:n päässä tapahtuu on Leuret'ille yhdentekevää. Lääkäri haluaa tietyn nimenomaisen teon, kirjaimellisen vahvistuksen muodossa "Minä olen hullu". Hän on tyytyväinen vasta kun hänen potilaansa lausuu julkii: "Minä olen hullu" tai "Se kaikki oli vain hulluutta".

Tämä outo kertomus Leuret'sta ja herra A:sta on Foucault'n mukaan esimerkki yleisemmästä ilmiöstä, joka luonnehtii länsimaista kulttuuriamme: tunnustuksen pakosta ja voimasta. Tunnustaa

ääneen totuus itsestään on ymmärretty aina varhaisesta historiastamme saakka yhtäältä ehdoksi puhdistua synneistä ja toisaalta keskeiseksi perusteeiksi syylliseksi tuomitsemisessa. Pelastuksemme on ymmärretty riippuvaiseksi siitä, että tiedämme mahdollisimman tarkasti totuuden itsestämme, mutta myös tunnustamme mitään salaamatta tämän totuuden muille. Anekdootti Leuret'sta on siis vain yksi esimerkki niistä oudoista ja monimutkaisista suhteista, jotka valitsevat kulttuurissamme yksilöllisyyden, kielellisten käytänteiden, totuuden ja pakkokeinojen välillä.

Tutkimuksen taustalla, joka kohdistuu

Foucault'n minätekniologioihin on yleisempi yritys ymmärtää modernin subjektin rakentumista tutkimalla sen syntyhistoriaa. Yksi säie tässä tutkimuksessa on analysoida niitä tapoja, joilla subjekti pyrkii ymmärtämään ja muovaamaan itseään. Foucault viittaa *Jürgen Habermasin* työhön ja esittää, että sen pohjalta on mahdollista erottaa kolme tekniikan perustyyppiä. Ensinnäkin ovat tekniikat, joiden avulla voidaan tuottaa, muuttaa ja manipuloida asioita. Toiseksi on tekniikoita, joiden avulla voidaan käyttää merkkijärjestelmiä. Kolmas tyyppi ovat tekniikat, joiden avulla voidaan määrittää yksilöiden käyttäytymistä ja asettaa sille päämääriä tai tavoitteita. Toisin sanoen on olemassa tuotantotekniikoita, merkitys- tai viestintätekniikoita ja hallintatekniikoita. Näiden kolmen tyyppin lisäksi on Foucault'n

mukaan kuitenkin erotettava vielä neljäs tyyppi tekniikoita: minätekniikat tai minäteknologiat. Nämä ovat tekniikoita, joiden avulla yksilöt itse voivat kohdistaa tietynlaisia toimenpiteitä omaan ruumiiseensa, mieleensä, ajatuksiinsa ja käyttäytymiseensä. Näiden toimenpiteiden päämäärä on muutos tai kehitys: yksilölle avautuva mahdollisuus saavuttaa tietynasteinen täydellisyys, onni, puhtaus tai voima.

Jotta voisimme analysoida modernin subjektin syntyhistoriaa länsimaisissa yhteiskunnissa, meidän on Foucault'n mukaan otettava hallintatekniikoiden lisäksi huomioon minätekniikat. On kyettävä osoittamaan näiden kahden tekniikkatyyppin välinen vuorovaikutus: yhtäältä miten hallintatekniikat limittyvät niiden tekniikoiden kanssa, joilla yksilöt muovaavat minuuttaan ja toisaalta miten minätekniikat rakentuvat osaksi hallinnan ja pakkovallan rakenteita. Foucault myöntää korostaneensa aiemmissa kirjoituksissaan liikaa hallintatekniikoiden merkitystä. Foucault tutki niissä esimerkiksi mielisairaaloita ja vankiloita ja osoitti miten rikollinen subjekti rakentuu konkreettisten ruumiin hallintaan ja manipulointiin

tähtäävien valtakäytöiden kautta. Foucault halusi kuitenkin tutkia myös sitä, mikä osuus minätekniikoilla on osana ihmisten hallitsemisen taitoa ja valtasuhteiden toimintaa. Pyrkimyksenä on selvittää, miten moderni subjekti rakentuu niiden kautta. Leuret'n hoitomuoto voidaan siis ymmärtää yhtenä minäteknologian muotona: sen tavoitteena on saada yksilö ymmärtämään itsensä uudelle tavalla ja sitä kautta muovaamaan minuutensa uuteen muotoon. Siinä raja minätekniikan ja hallintatekniikan välillä kuitenkin läheskatoaa. Mielisairaiden potilaiden hallinta perustuu minätekniikoihin ja toisin päin.

Foucault esittää, että minätekniikat johtavat kaikissa kulttuureissa joukkoon totuusvelvoitteita: on löydettävä totuus ja kerrottava se. Totuus itsestä oli olennainen minän rakentumiselle ja

sen muuttamiselle jo antiikin Kreikassa, se oli sitä tohtori Leuret'ille ja on sitä yhä meillekin. Suhde itseen ja vastaavasti minätekniologiat ovat kuitenkin vaihdelleet merkittävästi länsimaisen historian eri vaiheissa. Foucault tutkii tarkemmin kahta vaihetta ja niiden välillä tapahtunutta muutosta: pakanallista antiikin Kreikkaa ja Roomaa ja niitä seurannutta kristinuskon leimaamaa kulttuuria.

Antiikin filosofisissa kouluissa päämääränä ei ollut välittää tietoa teoriana. Toisin kuin nyt, filosofinen koulutus ei tähdännyt siihen, että oppilaat omaksuvat oppijärjestelmiä ja kehittävät edelleen filosofisia teorioita. Päämääränä oli filosofiaa opiskelevan yksilön henkilökohtainen muutos: oppia elämään toisin, onnellisemmin ja paremmin kuin muut ihmiset. Filosofinen koulutus välitti yksilölle tietyn määrän minätekniologioita, joiden avulla hän saattoi hallita itsensä ja käyttäytyä kunniakkaasti elämänsä eri tilanteissa ja vaiheissa. Nämä tekniikat takasivat hänelle autonomian tai vapauden: hengen rauhallisuuden ja ruumiin ja sielun puhtauden.

Tunnustamisella ja itsetutkiskelulla oli Foucault'n mukaan alkujaan näissä tekniikoissa vain pieni osuus, mutta se kasvoi Rooman vallan aikana. Esimerkiksi stoalaisuudessa itsetutkiskelulla oli jo tärkeä merkitys. Foucault'n mukaan on kuitenkin tärkeää nähdä, miten tämä itsetutkailu erosi kristillisistä tunnustuskäytännöistä ja mihin sillä pyrittiin. Foucault käyttää esimerkkinä roomalaista filosofiaa **Senecaa** ja hänen itsetutkiskeluaan teoksessa *De Ira*. Seneca arvioi siinä kulunutta päiväänsä ja sitä, mitä hän sen kuluessa teki. Hän arvostelee itseään siitä, että oli kritisoinut jotakuta ja loukannut tätä sen sijaan, että olisi opastanut henkilöä. Hän oli myös tehnyt väärin puhuessaan ihmisille, jotka olivat kykenemättömiä ymmärtämään häntä. Nämä teot olivat kuitenkin virheitä, eivät moraalisesti pahoja tekoja, ja ne olivat seurausta siitä, ettei hän ollut riittävän tarkasti seurannut niitä ohjeita ja periaatteita, jotka hänen filosofisen koulutuksensa oli hänelle antanut. Seneca ei palauta näitä virheitä mieleensä rangaistakseen itseään, hän palauttaa ne mieleensä

aktivoidakseen sieltä ne filosofiset periaatteet, joita hänen olisi pitänyt noudattaa. Foucault'n mukaan tätä itsetutkistelua voidaan siis luonnehtia lyhyesti sanomalla, että sen tarkoituksena ei ollut paljastaa totuutta yksilöstä itsestään, vaan totuus, jonka yksilö oli opetellut hallitakseen käyttäytymistään ja sitten unohtanut. Sen tarkoituksena on arvioida jo tapahtuneita, konkreettisia tekoja ja ikään kuin mitata niitä vasten filosofisia periaatteita.

*ensimmäinen on velvollisuus
puhdistaa mieli kaikista siihen
mahdollisesti tunkeutuvista har-
hakuvista, kiusauksista ja viet-
telyksistä ja saada selville mitä
meidän sisällämme todella
tapahtuu.*

Kristinuskoa edeltävissä filosofisissa kouluissa ja niiden minätekniikoissa tunnustaminen toisille oli myös harvinaista. Foucault'n mukaan se oli kuitenkin yleinen lääketieteellinen hoitokäytäntö. Lääketieteellinen kirjallisuus esitti esimerkkejä siitä, kuinka paheiden tunnustaminen lääkärille edisti erilaisista vaivoista paranemista. Meidän näkökulmasta tuolloin ei kuitenkaan tunnustettu paheita.

Senecan oppilas **Serenus** kertoo hänelle, kuin lääkärille, tuntevansa itsensä sairaaksi ja haluavansa siksi kertoa totuuden itsestään. Hän ei paljasta häpeällisiä fantasioita tai salaisia haluja, vaan meidän näkökulmastamme mitättömiä yksityiskohtia, jotka liittyvät jälleen konkreettisiin tekoihin. Hän on esimerkiksi käyttänyt isältään perittyjä saviastioita. Pitäessään julkisia puheita hän on innostunut liiaksi. Senecan tehtävä on, kuten omiakin tekojaan arvioidessaan, tuoda mahdollisimman vakuuttavasti esiin se totuus,

jonka filosofiset periaatteet paljastavat, ja sen voimalla auttaa oppilaansa oikealle tielle.

*seuraavaksi on vapauduttava
kaikesta kiintymyksestä omaan
itseensä, ei sen vuoksi, että
itse olisi harhaa, vaan koska
se on liiankin todellinen.*

Foucault'n mukaan kristinuskon tuo muassaan muutoksen. Hän esittää, että kristinuskon kuuluu aivan erityiseen uskontotyyppiin, johon kuuluu tunnustaminen ja joka asettaa harjoittajilleen siksi erityisiä totuutta koskevia velvoitteita. On velvollisuus pitää totena tiettyjä uskonkappaleen muodostamia väitteitä, on velvollisuus pitää tiettyjä kirjoja pysyvinä totuuden lähteinä ja on velvollisuus hyväksyä tiettyjen auktoriteettien totuutta koskevat päätökset. Näiden lisäksi kristinuskon asettaa kuitenkin vielä yhden totuusvelvoitteen. Jokaisen kristityn velvollisuus on tutkia, kuka hän on ja mitä hänen sisällään tapahtuu, mitä hän on mahdollisesti tehnyt väärin ja mille kiusauksille hän on ollut alttiina. Lisäksi jokaisen on kerrottava löytämänsä toisille, ja näin todistettava itseään vastaan.

Nämä kaksi velvollisuusryhmää - uskoa, kirjaa ja uskonkappaleita sekä itseä, sielua ja sydäntä koskevat velvollisuudet - ovat sidoksissa toisiinsa. Voidakseen tutkia itseään kristitty tarvitsee uskon valoa. Ja kääntäen, kristityn ei voida ajatellakaan pääsevän yhteyteen totuuden kanssa ellei hänen sielunsa ole puhdistunut. Buddhistinkin on toki etsittävä valoa ja löydettävä totuus itsestä. Foucault kuitenkin painottaa, että näiden kahden velvollisuuden välinen suhde on aivan eri kuin kristinuskossa. Buddhalaisuudessa sama valaistus johtaa yksilön löytämään sekä itsensä että totuuden. Saavuttaessaan tämän

itsen ja totuuden yhtäaikaisen valaistumisen yksilö tajuaa, että itse on pelkkää harhaa. Kristinuskossa itsen löytäminen ei paljasta itseä harhaksi. Sen sijaan kristitylle asettuu tehtävä, joka ei pääty koskaan ja jota määrittää kaksi tavoitetta.

Ensimmäinen on velvollisuus puhdistaa mieli kaikista siihen mahdollisesti tunkeutuvista harhakuista, kiusauksista ja viettelyksistä ja saada selville mitä meidän sisällämme todella tapahtuu. Seuraavaksi on vapauduttava kaikesta kiintymyksestä omaan itseensä, ei sen vuoksi, että itse olisi harhaa, vaan koska se on liiankin todellinen. Mitä paremmin saamme selville totuuden itsestämme, sitä ankarammin meidän on kieltävä itsemme. Ja mitä enemmän pyrimme kieltämään itsemme, sitä määrätietoisemmin meidän on tuotava päivänvaloon totuus itsestämme. Foucault'n mukaan tämä totuudenmuodostuksen ja todellisuuden kieltämisen spiraali muodostaa kristinuskon käyttämien minätekniikoiden ytimen.

Kristinuskon synnyttämää uutta tapaa ymmärtää ja muovata minuus kuvaa se, miten kristitty ymmärsi itsensä sukupuolisena olentona. Ei riittänyt, että hän oppi moraalin mukaisen sukupuolikäyttäytymisen säännöt ja noudatti niitä, vaan sen lisäksi hänen oli tutkailtava itseään hellittämättä kyetäkseen erottamaan synnilliset sielun liikahdukset. Syntiä vastaan taistelu vaati siis joukkoa mielen tekniikoita. Foucault'n mukaan on hämmästyttävää, että kun lukee 1300- ja 1400-luvun askeettien ja munkkien kirjallisuutta, tekniikat eivät tähtää välittömästi sukupuolikäyttäytymisen tehokkaaseen hallintaan. Tekniikat kohdistetaan ennen muuta tietoisuuteen tunkeutuvien ajatusten virtaan, sillä nuo ajatukset häiritsevät monenkirjavuudessaan mietiskelyn edellyttämää ykseyttä ja välittävät Saatanasta peräisin olevia kuvia ja yllykkeitä. Munkin tehtävä on kontrolloida lakkaamatta ajatuksiaan, tutkia ovatko ne puhtaita ja varmistua, ettei niissä tai niiden takana vaani mitään vaarallista. Lisäksi on varmistuttava, etteivät ne paljastu joksikin muuksi kuin miltä ne aluksi näyttivät, toisin sanoen, etteivät ne olekaan harhaa tai viettelystä. Näin saatua tietoa on edelleen välttämätöntä tutkia

ja panna koetukselle. Esimerkiksi munkki **Cassianuksen** mukaan itseen oli suhtauduttava samalla asenteella, millä rahanvaihata suhtautui saamiensa rahojen oikeaksi varmistamiseen. Munkki oli siveellinen vasta kun ainoakaan epäpuhdas ajatus ei päässyt tunkeutumaan hänen mieleensä edes yöllä, ei edes unissa. Minätekniikoiden päämääränä oli itseä koskevan totuuden löytäminen, itsessä ilmenevien harhojen päivänvaloon saattaminen ja mielen jatkuvasti tuottamien mietteiden ja ajatusten hallitseminen.

Voidaankin havaita merkittävä ero tunnustuksen ja itsetutkiskelun käytännöissä yhtäältä antiikin Kreikan ja Rooman valtakunnan aikana ja toisaalta kristinuskossa ja siitä polveutuviissa erilaisissa totuusterapioissa. Antiikin Kreikassa ja Roomassa minäteknologiat eivät tähdänneet minuuden löytymiseen. Tavoitteena ei ollut löytää totuutta itsestä tutkimalla sitä tarkkaan siten kuin rahanvaihata tutkii rahoja. Tavoitteena oli luoda minuu, rakentaa se filosofisten periaatteiden ja käyttäytymistä säätelevien ohjeiden mukaan. Itsetutkistelu ei muistuttanut salakirjoituksen tulkittamista tai mielen hämärimpienkin sopukoiden valaisemista. Se oli tehtyjen tekojen mieleenpaltuttamista, totuuden opettelua ja näiden vertaamista toisiinsa. Sen päämääränä oli rakentaa minuu totuuden ja tahdon saumattomana ykseytenä. Tieto olemisen kosmisesta järjestyksestä oli samalla tietoa ihmisen asemasta siinä, ja tämä asema määräsi, miten ihmisen tuli elää.

*Kristinuskon puolesta*an toi mukanaan uudenlaisen suhteen itseen: minuu on jotain, joka vaatii tulkintaa ja oikeanlaista ymmärrystä. On olemassa totuus itsestä, joka on mahdollista löytää itsetutkiskelun avulla ja joka on tunnustettava ääneen toisille: papeille, lääkäreille, terapeuteille, ystäville ja rakastetuille. Tieto ympäröivän maailman järjestyksestä ei enää automaattisesti tarkoittanut tietoa ihmisen minuudesta. Tieto minuudesta muodosti oman sfäärinsä, ja sen tutkiminen vaati erityisiä tekniikoita: itsen tutkistelua, itsen kieltämistä ja tunnustamista.

Foucault'n mukaan kristinuskoon perustuvien minätekniikoiden moderneissa muodoissa itsen

kieltäminen itsetuntemuksen ehtona on pyritty korvaamaan positiivisella käsityksellä minuudesta, aidosta ihmisyydestä, joka on itsetutkiskelun tuloksena löydettävissä. Meidän humanistinen ihmiskäsityksemme siis toistaa ajatusta todellisesta minuudesta, joka on löydettävä ja tunnettava.

vapaus vallitsee niissä mahdollisuuksissa, jotka aikamme avaa olemiselle.

Se ei kuitenkaan vaadi enää itsen kieltämistä tämän totuuden tavoittelun ehtona. Modernit oikeudelliset ja lääketieteelliset instituutiot ja käytäntömme sekä filosofiset ja poliittiset teorialamme pyrkivät rakentamaan kristilliselle ihmiskäsityksellemme ja nykyisille minäteknologioillemme positiivisen perustan: ajatuksen aidosta ja positiivisesta minuudesta. Foucault kuitenkin päättää luentonsa kysymällä tarvitsemmeko me todella tällaista positiivista perustaa: "Ehkä minää koskeva ongelma ei olekaan löytää positiivista minää tai positiivista perustaa minuudelle. Ehkä meidän ongelmamme nyt on löytää ajatus siitä, ettei minuu olekaan muuta kuin historiallinen vastine tietyille historiaamme muodostuneelle teknologialle. Ehkä ongelmamme on muuttaa ja purkaa noita teknologioita. Ja siinä tapauksessa yksi keskeisimmistä poliittisista ongelmistamme tänä päivänä olisi, kirjaimellisesti, minuutemme politiikka." (Foucault 1997, 230-231.)

Mitä Foucault oikein tarkoittaa? Miksi hän päättää luentonsa kysymykseen poliittisista ongelmista? Mitä tekemistä Senecalla tai viisitataa luvulla eläneillä munkeilla on tämän päivän keskeisten poliittisten kysymysten kanssa?

Samassa luennossa Foucault yllättäen suhteuttaa oman ajattelunsa Martin Heideggerin teknologiaa koskevaan kysymiseen. Foucault'n mukaan Heideggerin keskeinen ajatus oli, että teknologian

yhä kasvava valta meihin näkyy siinä, miten se muodostaa ainoan tavan ymmärtää ympäröivä maailma. Tämä on johtanut siihen, että olemme kadottaneet kosketuksen olemiseen. Teknologian kautta meille on syntynyt tietynlainen käsitys objekteista: ne ovat hallittavaa varantoa. Foucault esittää, että hänen kysymyksensä on käänteinen. Minkälaisen teknologioiden ja käytäntöjen kautta käsityksemme subjektista on syntynyt? Miten on muodostunut käsitys subjektista, jota luonnehtii totuus ja harhakuvat, vapaus ja pakko? Foucault'n mukaan tämä kysymys avaa mahdollisuuden paitsi rakentaa historia meistä, myös tehdä diagnoosi siitä, mitä me nyt olemme. Tämä diagnoosi, siitä huolimatta, että se olisi puhtaasti teoreettinen analyysi, sisältäisi Foucault'n mukaan myös poliittisen ulottuvuuden. Poliittinen ulottuvuus tässä yhteydessä tarkoittaa analyysia siitä, mitä olemme valmiit hyväksymään itsessämme ja meitä ympäröivässä maailmassa ja mitä haluaimme muuttaa.

*sen vastakohta taas on maailma,
joka on suljettu rajatun maailman-
kuvan sisälle, pakotettu ihmisen tie-
teellisen tiedon representaatioksi.*

Tämä analyysi puolestaan avaisi mahdollisuuden toisenlaiselle kriittiselle filosofialle. Se ei olisi kriittistä siinä mielessä, että sen pyrkimyksenä olisi määrittää tietomme rajoja tai mahdollisuusehtoja. Se oli kriittistä sikäli kuin se tutki-si ehtoja ja ääretömiä mahdollisuuksia muuttaa meitä itseämme.

Kriittisen filosofian ja todellisuuden historiallisuuden kannalta kaikki Foucault'n keskeiset teokset ovat historioita. Niiden alaotsikoita ovat esimerkiksi hulluuden historia, seksuaalisuuden historia ja vankilan synty. Foucault itse kirjoittaa, että ne eivät kuitenkaan ole historioitsijan töitä, vaan niiden päämäärät ovat filosofiset. Nämä tutkimukset ovatkin saaneet osakseen kovaa kritiikkiä historioitsijoilta. Foucault'ta on syytetty esimerkiksi

tärkeiden historiallisten lähteiden ohittamisesta, käytettyjen lähteiden väärin tulkitsemisesta ja katteettomien yleistysten tekemisestä. Foucault'n historiallisia tutkimuksia arvioitaessa on kuitenkin erotettava niissä kolme tasoa. 1) Yksittäisistä teksteistä tehdyt tulkinnat. Voidaan esimerkiksi arvioida, miten Foucault lukee Senecan teosta *De Ira*. 2) Yleiset tulkinnalliset kehykset ja väitteet, jotka liittävät yhteen joukon tekstejä. Voidaan arvioida sitä, minkälaisia yleisiä tulkintoja Foucault tekee antiikin kreikkalaisten suhteesta itseensä lukemiensa tekstien pohjalta. 3) Näiden historiallisten tulkintojen käyttäminen nykyisten käytäntöjen ja tiedonmuotojen kritiikkinä.

Historiallisten tutkimusten paino on Foucault'lla kolmannella tasolla. Ajatus voidaan kiteyttää sanomalla, että jos perinteisen historian merkityksen ajatellaan usein olevan siinä, että se osoittaa nykyhetken välttämättömäksi seuraukseksi menneisyydestä, Foucault'n historioiden päämääränä on osoittaa nykyisyyden sattumanvaraisuus. Historian tutkimus paljastaa, miten toisin asiat ovat joskus olleet ja miten nykyhetki on seurausta kummallisista ja mitättömiltä tuntuvista käytännöistä. Historian tutkimuksen tehtävänä on kyseenalaistaa käsityksemme olemuksellisista välttämättömyyksistä paljastamalla niiden syntyhistoria. Foucault'n historioiden lähtökohtana on tyypillisesti jokin ongelmallinen asia-tila nykyhetkessä — esimerkiksi ihmisten sulkeaminen vankilalaitokseen, joka tuottaa heidät rikollisiksi. Hänen historiallinen tutkimuksensa pyrkii osoittamaan, miten tähän tilanteeseen ollaan päädytty ja miten eri tavalla rikollisuus ja siitä rankaiseminen on menneisyydessä ymmärretty. Historia voi siis avata meille uusia mahdollisuuksia ajatella itseämme ja maailmaa ympärillämme. Se voi toimia kritiikkinä, sikäli kuin se avaa ajattelulle täysin uusia tapoja nähdä maailma ja mahdollisuutemme muuttaa sitä. Foucault toteaaakin eräässä haastattelussaan, että rationaalisuuden muotojen historia on joskus paljon tehokkaampi tapa horjuttaa dogmatismia ja itses-täänselvyyksiä kuin abstrakti kritiikki.

Filosofian tehtävä on Foucault'n mukaan olla kriittistä juuri tässä mielessä. Sen tehtävä on

tutkia tai kuvata sitä, mikä on, sellaisella tavalla, joka saakin sen paljastumaan tai näyttäytymään toisin, jonakin, jonka ei ole näin oltava. Kriittinen filosofia ei siis tee todellisuudesta sen tapaisia väitteitä kuin "koska on x, pitää olla y." Historian tutkimus on hedelmällinen menetelmä sille, koska historia osoittaa, miten se mikä nyt on, ei aina ole ollut tai miten se, mikä nyt on tietyllä tavalla, onkin joskus ollut aivan toisin. Asiat, jotka ovat meille kaikkein itsestäänselvimpä ja välttämättömpä, ovat nekin muodostuneet historiallisten käytäntöjen tuloksena. Koska ne ovat

tulosta inhimillisistä käytännöistä ja historiasta, koska me olemme tavallaan tehneet ne, me voimme myös tehdä ne toisin, kunhan vain tiedämme, miten olemme ne tehneet.

Ehdotan, että Heideggerin teknologiaa koskeva ajattelu ja Foucault'n historiallinen tutkimus minäteknologioista ja niissä tapahtuneista muutoksista ovat tällaista kritiikkiä. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että Heideggerin kysymys koskee ihmisen suhdetta ympäröivään maailmaan ja tämän suhteen historiallista muuttumista. Foucault'n kysymys taas koskee ihmisen suhdetta itseensä ja siinä tapahtunutta historiallista muutosta, sitä miten minuutemme rakentuu niiden minäteknologioiden kautta, jotka muokkaavat suhdetta itseemme. Heidegger ei vain tuo esiin modernin teknologian perustavaa merkitystä, sitä miten se määrää tapaamme nähdä

ja kokea maailma, ja sen jälkeen yksinkertaisesti arvota sitä huonoksi. Hänen ajattelunsa ei ole kritiikkiä tässä mielessä. Sen sijaan Heidegger osoittaa, että jos käännyimme kysymään teknologian olemusta, huomaamme, että modernin teknologian määräämä suhde maailmaan on vain yksi sen olemisen tai esiintuomisen tapa. Kun huomaamme, että teknologian olemus on historiallinen - se on esimerkiksi rakentunut eri tavalla antiikin Kreikassa - ymmärrämme myös, että suhteemme ympäröivään maailmaan ei ole välttämätön, vaan avoin toisenlaisille tavoille, joilla maailma voi näyttäytyä meille. Olemusten, todellisuuden pysyvimprienkin osasten, historiallisuus avaa mahdollisuuden muutokselle. Etsimällä historiasta vaihtoehtoisia tapoja olla maailmassa voimme avata mahdollisuuksia muutokselle tällä perustavalla tasolla, olemisemme tasolla. Vapaus vallitsee niissä mahdollisuuksissa, jotka aikamme avaa olemiselle. Sen vastakohta taas on maailma, joka on suljettu rajatun maailmankuvan sisälle, pakotettu ihmisen teollisen tiedon representaatioksi. Nykyhetki tai modernin teknologian määräämä suhde maailmaan ei ole olemuksellinen välttämättömyys, se on vain yksi mahdollinen olemisen tapa, historiallisesti ohimenevä hetki. Maailma voisi näyttäytyä tai paljastua aivan toisin.

Entä Foucault'n tutkimus minäteknologioiden historiallisesta muuttumisesta? Jos sen päämääränä on olla kritiikkiä tässä merkityksessä, niin meidän on kysyttävä, mikä nykyisessä suhteessa itseemme on sitten niin ongelmallista tai kestäväntöntä. Jos Heidegger ei vastusta teknologiaa, Foucault'nkaan ajattelu ei ole kritiikkiä siinä mielessä, että hän vastustaisi moderneja tunnustuskäytäntöjä, esimerkiksi psykoterapiaa ja psykoanalyysiä. Mikä niissä sitten on vaarallista? Miten minuutemme rakentuu ongelmallisena sellaisten teknologioiden kautta, joiden valossa se on jotain, josta meidän on löydettävä ja kerrottava totuus?

Foucault on läpi ajattelunsa kritisoinut humanistista ihmiskäsitystä siitä, miten se palauttaa ihmisen olemukselliseen välttämättömyyteen. Humanismi on oikeuttanut erilaisia normatiivisia käsi-

tyksiä siitä, mitä on olla ihminen ja näin toiminut tehokkaana välineenä hallinnalle. Sen pohjalta on voitu rakentaa erilaisia kategorioita normaaliudelle ja vastaavasti epänormaaliudelle: hyllyudelle, rikollisuudelle ja seksuaalisille perversioille. Humanismi ei voi olla kriittistä filosofiaa Foucault'n mielessä, sillä sen pohjalta rakennetaan juuri väitteitä, joiden muoto on: koska ihminen on x, on oltava y. Foucault'n mukaan mitä erilaisimmat filosofiset ja poliittiset näkemykset ovat kutsuneet itseään humanismiksi ja oikeuttaaneet omia arvojaan sen avulla. Marxilaisuus on ollut humanismia, samoin eksistentialismi ja kristilliset liikkeet. Foucault'n mukaan on ollut aika, jolloin ihmiset kannattivat humanistisia arvoja, joita kansallissosialismi edusti, ja jopa stalinistit ovat kutsuneet itseään humanisteiksi. Tämä ei tarkoita Foucault'n mukaan sitä, että meidän on hylättävä kaikki, mikä on yhdistynyt humanismiin. Humanismi on kuitenkin filosofisesti hajanainen ja sekava joukko käsityksiä. Se on aina joutunut nojautumaan käsityksiin ihmisyydestä, jotka se on lainannut vuoroin uskonnosta, politiikasta ja tieteestä. Se toimii niihin sisältyvien arvoarvostelmien oikeutuksena ja perustana samalla kun se itse puolestaan rakentuu niiden varaan.

Voidaan siis ajatella, että itsetutkiskelu ja tunnustuskäytännöt ovat Foucault'lle ongelmallisia tai vaarallisia siinä mielessä, että ne rakentavat minuutemme jonakin, josta on paljastettava totuus, sen aito olemus. Suhteemme itseemme rakentuu niiden kautta yrityksenä löytää tai paljastaa perimmäinen ihmisyytemme, aito minuutemme, joka on tukahdutettu tai unohtettu. Voimme tunnistaa helposti tämän kaltaisen käsityksen kulttuurissamme, sillä se kulkee itsehoitoppaista psykoterapeuttisiin käytäntöihin. "Löydä itsesi", "Paljasta sisäinen sankarisi", "Vapauta piilevä luovuutesi", "Etsi todellinen minuutesi". Käsitys minuudesta jonakin, josta on löydettävissä perimmäinen totuus on yksinkertaisesti rajoittava, sillä se sulkee ulos muita mahdollisuuksia olla tai ainakin arvottaa ne huonoiksi: epäaidoiksi, epänormaaleiksi, jopa sairaiksi.

Tutkimalla minäsuhteen historiallisia muotoja Foucault'n päämääränä on siis osoittaa, miten

käsityksemme minuudesta totuuteena, aitona sisäisyytenä historiallisesti syntyi ja kehittyi kristinuskon tunnustuskäytäntöjen kautta ja miten esimerkiksi antiikin Kreikassa suhde itseän muodostui täysin eri tavalla. Foucault ehdottaa, että poliittinen kysymyksemme ei siksi olekaan määritellä ja tuoda esille keitä me todella ja aidosti olemme - esimerkiksi naisia, homoseksuaaleja tai MPS-syndroomasta kärsiviä - vaan etsiä vaihtoehtoja niille tavoille, joilla meidät on jo määritetty. Foucault'n mukaan suhteemme itseemme ei tulisi olla aarteen kaivamista eikä salakirjoituksen tulkitsemista. Meidän tulisi enemminkin rakentaa minuutemme taideteoksena, joka kykenee rikkomaan totunnaisuutta ja avaamaan uusia mahdollisuuksia kokea ja nähdä.

Foucault'n ajatusta minuuden luomisesta taideteoksena on arvosteltu monella tavoin. En voi tämän kirjoituksen puitteissa pohtia tarkemmin sen ongelmia, mutta haluan päättää esittämällä Heideggerin ajattelun kautta yhden kriittisen lisäyksen siihen. Modernia suhdetta itseemme ei määrää vain se, että ajattelemme minuutemme sisäiseksi totuudeksi, vaan se on myös jotain, jota uskomme voivamme hallita ja muuttaa lähes haluamallamme tavalla. Jos Heideggerin kysymys koskee ihmisen suhdetta ympäröivään maailmaan ja Foucault'n kysymys taas ihmisen suhdetta itseensä, niin modernia teknologiaa, oli se sitten tuotantoteknologiaa tai minäteknologiaa, kuvaa se, että se on tietoa ja taitoa muuttaa suhteen toista osapuolta lähes rajattomasti, omia haluja ja tarpeita vastaavaksi. Heideggerin mukaan yksi moderniin teknologiaan piilevistä vaaroista on, että samalla kun luonto muuttuu hyödynnettäväksi varannoksi, myös ihmisestä itsestään tulee sitä. Myös ihminen määräytyy modernin teknologian kautta varantona, ihmismateriaalina. Heidegger kirjoittaa: "Metsässä hakattua puuta mittaava metsänvartija, joka samaisella metsätiellä astelee kuin isoisänsä, on tänään puunjalostusteollisuuden määräämä, tiesi hän sen tai ei" (Heidegger 1994a, 35).

Vastaavasti voidaan ajatella, että moderneissa minäteknikoissa minuuks on muovattavaa materiaalia, jota jatkuvasti kehittyvän tiedon ja taidon

minätekniologiat

avulla pyritään yhä tarkemmin hallitsemaan. Me muovaamme minuuttamme henkilökohtaisten managerien ja brändi-suunnittelijoiden avulla yhä tehokkaammaksi, pätevämmäksi ja menestyvämmäksi. Lapsemme käyvät kouluja, jotka suuntautuvat jo ensimmäisiltä luokilta eri aloille, jotta heistä saadaan irti maksimaalinen lahjakkuus. Edes ruumiimme ei enää aseta rajaa kyvyillemme ylittää annetut olosuhteemme. Se ei ole jotain, joka meidän on yksinkertaisesti opittava hyväksymään, vaan materiaalia, jota voimme kauneusleikkausten avulla muovata haluamallamme tavalla. Se ei myöskään enää aseta rajaa kyvyillemme hallita täydellisesti itseämme, vaan monet ruumiiseen pohjaavat ongelmat, kuten uni- ja potenssivaikeudet tai hermostuksesta johtuva käsien tärinä, ovat nykyään lääketieteellisiä ongelmia, jotka voidaan teknologian keinoin hoitaa ja korjata. Kaikki on meille mahdollista. Kenenkään ei tarvitse enää olla ruma eikä luuseri. Ja silti näin ei tietenkään ole. Ihmiset yksinkertaisesti voivat huonosti. He tekevät itsemurhia ja lapset tappavat toisiaan. Ihmiset eivät hallitse edes elämänsä perustavimpia osia: eivät osaa syödä, nukkua eivätkä ulostaa.

Suhteemme itseemme näyttäytyy siis modernien minätekniologioiden kautta monella tavoin ongelmallisena, ja siksi on tärkeää tutkia kriittisesti sen rakentumista ja etsiä sille vaihtoehtoja historiasta, taiteesta tai ehkä jopa filosofiasta. Lopulta ratkaisu voi löytyä vain minätekniologioista itsestään. On kuviteltava, kokeiltava ja etsittävä minätekniologioita, joiden kautta minuutemme ja itseymmärryksemme rakentuu toisin. Minuus ei koskaan ole ennalta määrätty, eikä ihminen ole edes oman olemisensa herra. ¶

KIRJALLISUUS

Foucault, Michel (1984/1994) "Qu'est-ce que les Lumières", teoksessa *Dits et écrits IV 1980-1988*. Paris: Gallimard.

Foucault, Michel (1997) *The Politics of Truth*. New York: Semiotext(e).

Foucault, Michel (1998) *Seksuaalisuuden historia*. Tampere: Gaudeamus.

Foucault, Michel (2001) "Seksuaalisuus ja yksinäisyys". Nuori Voima, Sukupuoli, 1/01.

Habermas, Jürgen (1971) "Appendix: Knowledge and Human Interests, A General Perspective", teoksessa *Knowledge and Human Interest*. Boston: Beacon.

Heidegger, Martin (1994a) "Tekniikan kysyminen", niin & näin 2/94.

Heidegger, Martin (1994b) "Paluu", niin & näin 2/94.

Heidegger, Martin (2002) "Maailmankuvan aika", Helsinki: Tutkijaliitto.

Kirjoittaja on tutkija ja hän työskentelee Helsingin yliopiston filosofian laitoksella erikoisalanaan feministinen filosofia, Michel Foucault'n filosofia ja fenomenologia. Alustus Kriittisen korkeakoulun yleisöluentoarjassa keväällä 2002.

Kriittisen korkeakoulun yleisöluentosarjat ovat jatkuneet reilu 30 vuotta. Tässä katkelmia asiantuntijoiden alustuksista viime vuosilta.

Kun elämänrytmi kiihtyy, edellytetään vauhdin rajoittimia. Joitain tiloja on jo määritelty esimerkiksi kännyköiden osalta hiljaisiksi. Entä jakautuvatko ihmiset hitaan elämäntavan ja nopean elämäntavan ryhmiin? Nopeille rakennetaan hidasteita ja hitaille kiihdyttimiä, jotta kansalaiset pysyisivät samassa tahdissa.

Dosentti TIMO KOPOMAA Myötäelämispuheluista ja joustavasta elämäntavasta

"Älä säädä vastaanotinta – vika on lähetyksessä."

Minun ikäpolveni ihmiset muistavat hyvin nuo sanat, jotka aina silloin tällöin ilmestyivät mustavalkoiseen ruutuihin. Ilmiö lienee ollut tuttu suoremmassakin maailmassa, koska kuusikymmenluvun amerikkalaiset radikaalit olivat vääntäneet siitä hauskan iskulauseen: "Älä säädä päätäsi, vika on maailmassa". Vanhojen radikaalien iskulause on taas kerran vaivihkaa pääläellaan: "Sopeudu ja säätele päätäsi – oli maailmassa sitten vikaa tai ei." Näin ei tosin sanota ääneen, mutta muutosvistarintaan asettumista pidetään perin epätrendikkäänä.

FL HEIKKI MÄKI-KULMALA Psykoteknikoista ja ihmistalouden muokattavuudesta

Viime vuodet on maailmalla pyritty tarmokkaasti kohti vapaan kapitalismin utopiaa. Vaikka tätä ei missään olekaan saavutettu, seuraukset ovat mitä realistisimpia: tuloerot ja nälkää näkevien määrä ovat suurempia kuin koskaan. Kapitalistinen ihminen ei voi elää päivääkään riistämättä lähimmäistään, emme ainakaan me yltäkyläisyydestä nauttivat länsimaalaiset. Mutta kuten sanalaskussa sanotaan, raha ei tuo onnea: me maailman hyväosaisten aateli kärsimme apeudesta ja hermostuneisuudesta, ehkä enemmän kuin yksikään kansa ennen meitä. Sosialismi ei tietenkään takaa onnea. Sen sijaan sillä tarkoitetaan valtiojärjestystä, jossa ihminen ei hyvinvointia tavoitellessaan tule sortaneeksi kanssa-asujaan – ei suoraan eikä välillisesti. Se on kuin oivallinen tienviitta, joka osoittaa kehityksen suuntaa.

Sosiologi ANNA KONTULA otsikolla: Näetkö punaista?

Syksyn 2004 yleisöluentosarja

KRIITTINEN EUROOPPA

Syksyllä 2004 Kriittinen korkeakoulu järjestää yhdessä Opintotoiminnan keskusliiton ja Ulkoministeriön kanssa yleisöluentosarjan EU:n tulevaisuudesta otsikolla KRIITTINEN EUROOPPA. Sarjassa Euroopan unionia tarkastellaan poliittisena, kulttuurisena ja taloudellisenä liittona.

Jokaisessa tilaisuudessa on kaksi alustajaa sekä mahdollisuus keskusteluun. Alustajat ovat tunnettuja tutkijoita ja politiikan toimijoita mm. prof. **Jaakko Frösen**, prof. **Juha Sihvola**, prof. **Esko Antola**, kansaned. **Tarja Cronberg**, kansaned. **Kimmo Kiljunen**, tutkija **Tuomas Forsberg**, tutkija **Markku Kiikeri**, filosofi **Tuomas Wallgren**, filosofi **Eero Ojanen**, tutkija **Teivo Teivainen** ja prof. **Markku Wilenius**.

Luennot maanantaisin 4.10.-22.11. klo 18-20.

KATSEEN FILOSOFIAA

Toisena yleisöluentosarjana Kriittinen tarjoaa Kiasman KATSEEN FILOSOFIAA luentosarjan aiheena aistit ja kieli.

Asiantuntija-alustukset käsittelevät aisteja ja nykytaidetta (FT, taidehistorioitsija **Marja Sakari**), lapsen varhaista aistimellista vuorovaikutusta (taideterapeutti, tutkija **Daniela Seeskari**), kuvanveiston kysymystä kuvasta valosta ja kappaleesta (kuvataiteilija **Vesa-Pekka Rannikko**), kielen suhdetta kirjallisuuteen (FT, kirjailija, kriitikko **Harry Forsblom**) ja kielen suhdetta tietoisuuteen (filosofi **Eero Ojanen**).

Tilaisuuksiin on vapaa pääsy. **Tervetuloa!** Lisätietoja elokuussa verkkosivuillamme.

C.G. Jung:

Pääpiirteittäin yhdyn täysin Koestlerin melko epäedulliseen käsitykseen. Hän ansaitsee kiitollisuutemme ansiokkaasta ja tarpeellisesta naamioiden riisumisesta. Hänen joogasta ja zenistä piirtämänsä kuva on länsimaisen hengen näkymänä rationaalinen, etäinen, ennakkoluuloton ja asianmukainen.

Mutta on asetettava kysymys: onko länsimainen katsantokanta todella ennakkoluuloton? Entä sen rationalismi ja sen pääasiallinen menetelmä: mielipiteen muodostaminen ulkopuolelta, ulospäinsuuntautuneisuus? Rationaalisuus on vain yksi puoli maailmasta eikä peitä kokemuksen koko kenttää. Sielulliset tapahtumat eivät aiheudu pelkästään ulkopuolelta eivätkä henkiset sisällöt ole pelkkiä aistikokemusten johdannaisia. On olemassa irrationaalinen henkinen elämä, josta juuri kukaan ei tiedä tai tahdo tietää joitakin 'mystikkoja' lukuunottamatta. Tätä sisäistä elämää pidetään yleensä pötypuheena ja siksi se on eliminointava, kummallista kyllä, yhtä hyvin idässä kuin länessä. Kuitenkin se on joogan, zenin ja monen muun henkisen suuntauksen alkuperä ja yhäti pulppuva lähde niin hyvin idässä kuin länessä.

Suuri kysymys, suunnaton toivo ja alkuperäisen kokemuksen vapauttava *ekstasis* muuttuu pian henkisen pyrkimyksen itsepin-taisuudeksi, joka yrittää menetelmää käyttämällä saavuttaa alkuperäisen kokemuksen vaikutuksen, nimittäin määrätyn henkisen muodonmuutoksen. Alkuperäisen tunteen syvyydestä ja voimakkuudesta syntyy intohimoinen

Zen-buddhismi

kaipaus ja kestävä, jopa satoja vuosia jatkuva pyrkimys, joka tahtoo palauttaa alkuperäisen tilanteen. Kummallista kyllä ei huomata, että alkuperäinen tilanne oli ollut spontaani luonnollinen tunne tai *ekstasis* ja sellaisenaan menetelmällisesti rakennetun jäljitelmän täydellinen vastakohta.

Tässä tuntuu olevan ero, jota voidaan verrata eroon evankeliumeissa kuvattujen tapahtumien tai apostoli Paavalin ilmestyksien ja Ignatius Loyolan *Exercitia Spiritualian* välillä.

Yhdyn täysin Koesteriin hänen osoittaessaan, miten paljon pötypuhetta Zenissä on, samoin kuin olen yhtä mieltä kaikesta aiemasta alkemian kritiikistä. Mutta tahdon samalla korostaa, että kuten ilmeisen mieletön alkemian kemia oli sokeata ja tiedotonta todellisen henkisen kaipuun kannalta, samoin se salainen intohimo, joka pitää zenin ja muut henkiset menetelmät elossa vuosisatojen ajan, on yhteydessä alkuperäiseen kokonaisuuden kokemukseen, ehkä tärkeimpään ja ainutlaatuisimpaan kaikista henkisistä kokemuksista. Koska ilmeisesti ei ole olemassa ulkoisia tarkistettavia ja toistettavia edellytyksiä, jotka todistaisivat tämän sisäisen kokemuksen olemassaolon tai paikkansa-pitävyyden, ollaan taipuvaisia ajattelemaan, että niin suuri määrä järjettömyyksiä olisi tappanut henkisen liikkeen milloin tahansa, tai tappaisi sen ainakin meidän valistuneimpina päivinämmä. Tämä varsin ymmärrettävä länsimainen tietämättömyytemme ei näe sitä tai on unohtanut sen, että ihmisessä on vieraillut tai vierailee luonteeltaan irrationaalisia sisäisiä elämyksiä, joita ei voida menestyksellisesti käsitellä rationaalisin perustein, tieteellisin todennuksin tai väheksyvin diagnosein.

Koska länsimaat ovat riistäneet itseltään omat alkuperäiset irrationaaliset menetelmänsä ja kuitenkin kipeästi tarvitsevat niitä; koska niiden sisäistä elämää voidaan rationalismilla

ja länsimaat

vain tukahduttaa mutta ei auttaa, ne yrittävät omaksua joogan ja zenin. On liikuttava nähdä Herrigelin tapainen mies hankkimassa äärimmäisellä hartaudella zen-jousiammunnan taitoa. Mutta luojan kiitos, sillä ei silminnähtävästi ole mitään tekemistä ihmisen henkisen elämän kanssa!

Me jopa pelkäämme myöntää sellaisen asian olemassaolon, koska se saattaisi olla "sairaalloista". Tämä on myrkyllinen nuoli epäilijän jousessa tai itsemurhan luonteinen epäily heikolle hengelle! Kummallista kyllä ei huomata, että ainoa elävä olemassaolo, johon olemme välittömässä yhteydessä, on spontaani subjektiivinen – eikä mielipiteiden muovaama, todellisuudesta askeleen verran etäännytynyt elämämme. Viimeksimainitun pitäisi ehkä olla onnellista mittojemme mukaan, mutta kuitenkin se ei sitä ole, päinvastoin. Olemme odottamattoman onnellisia tehdessämme vaivalloista työtä kuten Till Eulenspiegel, kun meidän kaiken järjestelmän todennäköisyyden mukaan pitäisi olla synkkämielisiä. Vihaamme ja pelkäämme asioiden sisältämää irrationaalisuutta emmekä siksi koskaan opi elämisen taitoa asioiden parissa sellaisina kuin ne ovat. Mielipiteet ovat meistä todellista elämää parempia ja uskomme mieluummin sanoihin kuin tosi-asioihin. Tämän seurauksena olemassaolomme on pikemminkin kaksi- kuin kolmiulotteista.

Mitä enemmän asia on näin, sitä enemmän kaipaus kokonaisuuteen lisääntyy. Mutta sen sijaan että tutkittaisiin kunkin omaa irrationaalisuutta, harrastetaan mieluummin zeniä ja joogaa, mikäli mahdollista molempien silmiinpistäviä ja kouriintuntuvia osia.

Arthur Koestler:

Encounterin marraskuun numerossa John Strachey aika imartelevasti syytti minua siitä,

Katsauksessa 02/1961 julkaistu artikkeli keskustelusta, jota käytiin 60-luvun vaihteessa Encounter-lehdessä. Katkelmat ovat psykiatri C.G. Jungin (1875-1961) ja kirjailija, journalisti ja kriitikko Arthur Koestlerin (1905-1983) zen-buddhismia käsittelevistä puheenvuoroista, jotka "haihduttavat usvaa" asian ympäriltä, suom. Olli-Matti Ronimus.

Valitettavasti vanhoja Katsauksia tai muita Kriittisen julkaisuja ei enää ole saatavilla. Jos sinulla on toive jonkin Katsauksen vanhemman artikkelin julkaisemiseksi, ota yhteys meihin.

että olin aloittanut "kirjallani *Pimeätä keskellä päivää* taantumuksellisen kirjallisuuden... rationalismista vetäytymisen... vastavallankumouksen 500-vuotista rationalismia ja empirismia vastaan, lyhyesti: valistusta vastaan. Siinä sen skandaali." Joulukuun numerossa **Christmas Humphreys** syytti minua päinvastaisesta rikoksesta, siitä että olin liian paljon rationalisti jakamaan hänen erikoismerkkisen mystiikkansa, ts. zenin "intuitiivisia iloja". En valita; voi olla parempi pudota kahden tuolin väliin kuin istuutua, jos molemmat niistä haisevat kuivalle sonnelle.

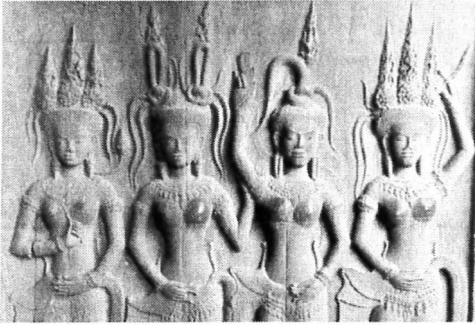
Kaikki tämän väittelyn osanottajat ovat sanattomasti myöntäneet, että länsimaiseen rationalismiin on tarttunut tuo haju. Tuntuu yhtä ilmeiseltä ja väistämättömältä, että strontiumpilven uhkaaman kulttuurin pitäisi ikävöidä Tunteettomuuden Pilveä. Asiani ydin oli, että yksinkertainen järjen kruunusta luopuminen valemystisismin hyväksi ei ratkaise pulmaa ja olen yrittänyt osoittaa, että niin jooga kuin zen, sellaisina kuin niitä nykyisin harjoitetaan, ovat valheellisia ja rappeutuneita. Olen kiitollinen professori Jungille, että hän on arvovaltaisesti allekirjoittanut tämän diagnosin, enkä vain henkilökohtaisista syistä; hänen lausuntonsa helpottaa usvan haihduttamista.

Christmas Humphreys väitti minun ottaneen huomioon vain japanilaisen eikä kiinalaista zeniä. Mutta kiinalainen zen, joka alkoi rappeutua noin 500 vuotta sitten, on itse asiassa kuollut sukupuuttoon, ja länsimaihin dumpataan professori **Suzukin** ulkomaanvientiin pakkaamaa japanilaista merkkitarvikea. Sitten hän lainasi itseään Suzukia osoittaakseen, ettei zeniä pitäisi sitoa sen paremmin Japaniin kuin Kiinaanakaan, koska "sillä on oma historiasta riippumaton elämänsä". Tämä lausunto on kyllä tosi minkä aatejärjestelmän tahansa suhteen, mutta se ei ole tosi enää tuon järjestelmän ruumiillistuuksessa kirkossa, kultissa tai koulu-

zen-buddhismi ja länsimaat

kunnassa ja kuten hra Humphreys hyvin tietää, ainoa zenin nykyinen ruumiillistuma on japanilainen zen.

Ja miksi Mestarin ja hänen oppilaittensa täytyy kirjoittaa kirja kirjan jälkeen selittääkseen, ettei zeniä voi selittää, että se on "kirjaimellisesti

Jung & Koestler

ajatuksen tuolla puolen, ajatukseen pyrkimisen tuolla puolenhienommankin ja aavistuksellismankin ajattelun rajojen tuolla puolen", sanalla sanoen, ettei sitä voi sanoin sanoa? Tiedämme, etteivät vain mystilliset kokemukset väistä sanoiksi tulemista; on koko joukko intuitioita, näkövaikutelmia ja ruumiillisia tuntemuksia, jotka myöskään eivät tahdo tulla vaihdeuiksi sanalliseen valuuttaan. Maalarit maalaavat, tanssijat tanssivat, muusikot soittavat sen sijaan, että selittäisivät harjoittavansa ei-ajattelua ei-aivoillaan. Sanattomuus ei ole zenin monopoli, mutta se on ainoa koulukunta, joka muodosti siitä filosofian ja jonka tulkitsijat purskahtivat sanaripuliin todistaakseen ummetuksen.

Keskiaikaisessa Japanissa ja aiemmin Kiinassa zenillä oli elintärkeä tehtävä amoraalisena ja epäloogisena vastamyrkkynä hierarkkisen, jäykistyneen ja itsetietoisien yhteiskunnan ankaruudelle. Sen mottona oli: Kumoa tuhatjalkaisen paradoksi. Älä ajattele, vaan kävele. – Tuhatjalkaiselle se on hyvä neuvo, mutta sangen huono yhteiskunnissa, jotka ovat itsetuhon partaalla. Nykyisin harjoitetussa ja opetetussa muodossaan zen merkitsee älyllistä ja moraalista nihilismia. Ensiksimmäintä, koska pyrkimyksenä ei ole yhdistää intuitiota järkeen vaan tuhota järki. Viimeskimäintä, koska sen moraalinen

irrallisuus on rappeutunut tyytymiseksi pahaan ja sen monimutkaisuuteen. Kuten Mestari itse meille sanoo: "Zen on... äärimmäisen joustava sopeutumaan melkein mihin tahansa filosofiaan tai moraalioppiin siinä määrin kuin sen intuitiivinen opetus ei muodostu esteeksi. Sen voidaan havaita olevan liitossa anarkismin tai fasismin, kommunismin tai demokratian kanssa..."

Mitä on ajateltava "intuitiivisesta opetuksesta", joka voidaan yhdistää rotumurhien mystiikkaan? Zen on aina kiehtonut ihmisryhmiä, joissa raakuus yhdistyy valemystiikkaan. Tyypillinen on **Herrigelin** tapaus. Sekä ennen natsikarriäriään että sen jälkeen hän oli tähtioppilas zenin länsimaisten käännönnäisten joukossa. Tohtori Suzukin vuonna 1953 allekirjoittamassa alkulauseessa "tämän saksalaisen filosofian ihmeelliseen pikku kirjaan" ei ole mainintaa tuosta menneisyydestä eikä sanaakaan puolustukseksi, sen sijaan Mestarilla on otsaa kertoa meille, miten jousiammunnan harjoituksella "henki pääsee kosketukseen äärimmäisen todellisuuden kanssa... harjoituksen pitkien vuosien jälkeen 'lapsenkaltaisuus' palautuu... Kun ihminen saavuttaa tuon henkisen kehityksen vaiheen, hän on elämän zen-taiteilija... Hän on sadekuurot, valtameri, tähdet, puiden lehdistö." Ja kaasukammiot.

Kun tämä Jousella-ampuja on lähtenyt Valhallaan, julkaisi hänen uskollinen ja hirveän esikuvallinen leskensä kirjan, johon tohtori Suzuki on kirjoittanut toisen ylitsepursuavan alkulauseen. Siinä viitattiin "kedon liljojen kauneuteen, jota Salomon ei ylittänyt." Professorin on aika tukkia suunsa ja länsimaisen älymystön aika todeta, että nykyinen zen-buddhismi kuuluu niihin sairaalloisiin, kuolion lyömiin leikkeihin, jotka ovat aina muodikkaita ahdistuksen aikoina.

Naamioiden riisuminen ei ole hauskaa puuhaa. Kun **John Donne** kirjoitti: "Se on kappaleina, kiinnevoima mennyt", hän ilmaisi aikaisemman "tukahdetun huodon". Hän kirjoitti myös: "voimakkaalla raitilla janolla sieluni odottaa", eikä sitä janoa voida sammuttaa väkijuomilla.¶

Marja Wich-Markula

Sinä kesänä satoi

Rummutus lähenee, ambulanssin sininen valo, kiireisiä askeleita, hätäisiä ääniä sairaalan käytävällä, monitorin vihreä käyrä hyppii rummutuksen tahdissa, ikkunat lennähtävät auki, rummutus tunkeutuu sisään... Unen läpi kantautui heikko ropina peltikattoon. Sade. Ritva avasi silmänsä. Taas satoi. Jo kolmatta viikkoa oli mökillä tihuuttanut, vihmonut, viime sunnuntaina rakeet pieksivät ikkunaruujuja.

Ritva pudotti sokeripalan kahviin, solmi auneen aamutakin vyön. Alhaalla avautui järvi-maisema, saaret erottuivat utuisina toppina. Kahvin mustasta pinnasta nousee höyryä. Vastarannalla roikkuvat tummanpuhuvat pilvet.

Suru-aika oli kulunut umpeen, sitten räjähtivät perintöriidat sisarusten välille. Orvo ja Reetta seurasivat ensin hämmennyksen, sitten kauhun vallassa, kuinka kuopuksesta, tuosta lapsena pelokkaasti pälyilevästä Ritvasta, paljastui puolensapitävä nainen. Kun pahin melske oli laantunut ja pöly laskeutunut Ritva oli ostaa pamauttanut itselleen kesämökin, Sinirannan. Hän korjautti sen ja vauhtiin päästyään hankki paikkakunnalta timpurit rakentamaan rantaan hirsisaunan. Suvun mökki lähisaarella oli jäänyt sisarille.

Mutta kun loma viimein alkoi, alkoi myös sade.

Ritva veti haalaria päälleen, haukkasi voileivänlopun pöydänkulmalta, kolusi eteisestä kumisaappaita. Rukkaset pilkottivat lehtien alta hattuhyllyllä. Viimeinen vilkaisu alas järvelle. Ranta oli täynnä rakennusjätettä: kattovillaa, styroksia, tiiliä, kattohuopaa, ja sementtimylly,

jonka Parantainen oli luvannut hakea alkuvuodesta. Syvät traktorinurat olivat keränneet sadetta päiviksi.

Kuistilta Ritva nappasi mennessään muovisäkkejä, kolisteli rappuja alas rantaan.

Parissa päivässä pahin roju oli kerätty, ja hän oli päässyt kylvämään nurmikkoja. Sidottuun kolmannen muovisäkin suun hän katsahti ylös. Mökillä lojui sekalaisia lautakasoja, niistä törötti nauloja. Vanhan saunan kiuas könötti vielä talon kulmalla. Kauhtuneet uimapaikat peitivänt entisen omistajan halkopinoja, ja lehtien seasta irvisti ruostunut sardiinipurkki. Idylli oli täydellinen.

- Ei oo kollii? Kyll' maar rouva tääl kollin tarttee, ei naisimmeinen yksin pärjää. Parantainen oli sylkäissyt mällin sivuun ja ryysti kädensyrjällä nenää. - Laittaa vaan ilmoituksen Länsi-Uuteenmaahan.

Ritva kumartui työntämään halkoja kiukaan pesään. Tuli tarttui ahnaasti kuiviin puihin, jotka roihahhtivat tulimereksi. Ylimpänä ohuita sinisiä liekkejä, kuumuus työntyti luukusta. Helvetin pätsi. Ritva vetäytyi taakse päin, tuijotti tulta. Jos tuonne joutuisi. Äidin hiiltyneet kasvot kuin mustikanvarpujen sekaan pudonnut kiekko, lapsuuden käsittämätön kauhukuva Luumäeltä. Polttava viha oli kytenyt, kitunut ja luikerrellut kuin metsäpalo sammaleessa vuosikausia:

- Poppaa, isä poppaa, poppaaa! Kuuppa riippuu äidin kädessä, toinen käsi suun edessä. Saip-

puoitu tyttö takertuu isään, kirkuu tulipunaisena suu ammoltaan, kyyneleitä tursuaa silmistä.
... ku toi jalka lipes ... ja käsi tähti, äiti mumisee selin, koukkaa pläkkiämpäriin.

- Valellaan tästä vähän kylmää.
- Ei, ei, et sinä! Isä. Tyttö kiertää isän taakse.
- Niin niin, isä. Aina vain isä. Ovi läimähtää äidin jäljessä.

Saunan ikkunasta punersi naapurin rantakallio, ääriviivat erottuivat terävinä taivasta vasten. Äidin profiili. Murrosikäisenä Ritva oli ruokapöydässä seurannut äitiä sivusta. Vieras nainen, hänelle välähti. Samassa äidin piirteet jäähmettyivät osaksi kalliota, ja maisema kuoleutui kuin ydinräjähdys jälkeen.

Yön aikana sade oli laantunut tihkuksi. Jos sää poutaantuisi, olisi ruoho taimella parissa viikossa. Valkeita lannoterakeita ropisi kourallisina multaan, parin tunnin päästä ristiselässä vihloi joka kumarruksella. Ritva oikaisi, sitoi huivin tiukemmalle. Parasta lähteä ylös mökille latomaan lautoja talon alle. Saviset saappaanjäljet seurasi rappuja pitkin kuistille. Ampiaisia. Ne pörräävät aina samassa paikassa. Sateellakin. Portaitten alta oli paljastunut iso, tuhkanharmaa pesä, pihaa siivotessa kaksi pienempää uimapatjojen uumenista.

Keskipäivällä pilvimassa repeili ja kuusikko

ampui ensimmäiset säteet. Iso rupisammakko pakeni polulta loikkien Ritvan haravaa. Metsä puhalsi taivaalle sinisenmustia pilviä, ja kohta sadepisarat tanssivat kuistin lankuilla.

Talon alta kuului tasaista kilkahtelua: keltavartin vasara tarttui naulaan, kiskaisi sen laudasta, haukkasi ahneesti seuraavan, kiskaisua säästi nitinä. Auton hurinaa. Se hävisi välillä, kuului sitten selvempänä sateenropinassa. Nyt se tööttäsi pihalla.

Orvon pää ilmestyi talon alle. - Kait oiotkin nuo? Orvo osoitti Ritvalle käyriä nauvoja peltipurkissa. - Ampiaspesiä? Suihkuta niille päivällä reilusti Raidia, ja illalla kun ampiaiset ovat palanneet, rikot pesät seipäällä.

Huppupäinen hahmo keltaisessa rukkapuvussa sohi hämärässä parimetrisellä riuulla pesiä. Munien peittämät valkeat kennostot sysäsivät puistatuksia pitkin Ritvan ruumista. Pillastuneet ampiaiset ilmestyivät sinä yönä uneen: kuun loisteessa lihava ampiaskuningatar lylertää portaita ylös, työntää suuren päänsä mökin ikkunasta sisään, pistää Ritvaa kolmasti suurella piikillään, hyllyy tyytyväisenä takaisin.

Taivas oli ropsautellut aamuisin kuuroja. Niiden välillä valttisuti läiskähteli tasaiseen tahtiin ulkoseinän hirsille. Iltapäivisin satoi rankasti. Tuoreen lakan tuoksu täytti takkahuoneen, sieltä kajahti kirous, kun Ritva oli pudota tikkailta. Lakka käy

Irina Javne: PIETARI

Tein matkan kadonneisiin huoneisiin, nurmikolta etsin tähteä. Minut on purettu ja rakennettu uudelleen, pohjapiirustukset hävinneet, dna kiertynyt kaulani ympärille. Peilistä näit sen, mitä minäkin varjon varjon. Olen syntynyt, sanotaan.

Osaat polun labyrinttiin, pyramidien kipupisteisiin, haudattuihin arvoituksiin. Et tarvitse oikoteitä, karttoja. Minä pakenen näitä lempeitä iltoja, lauhoja katseita, keskeltä taittuvia siltoja, kahtia jakaantuneita omenapuita, kukkivia tomeja. Sumu halkaisee kaupungin. Jääät toiselle laidalle, minä putoan reunan yli.

silmiin, selitän punaisia silmiäni, jos joku sattuu piipahtamaan, hän kurotti hammasta purren sudin kurkihirttä kohti.

Kiuas sihahti kuin käärme, ja löyly lehahti päin kasvoja. Ritva tarkasteli ranteita, polvitaipeita, reisien sisäpintoja. Mitään ei näy, aina-

SINÄ VUONNA SIENET OLIVAT NOUSSEET METSIIN JO ELOKUUN ALUSSA. SUOMUORAKASRYPPÄÄT RÄJÄHTELIVÄT KUIN KRANAATIT TIEN VARSILLE.

kaan vielä. Kirvelevät läikät levisivät punaisiksi saarekkeiksi, joskus ne nousevat iholle vasta viileässä. Olisiko se ohi, nokkosrokko, yliherkkyys kuumaalle? Silloin, viimeisen kohtauksen jälkeen, kun hän oli noussut kuumasta kylvystä, hän oli tajunnut maatessaan shokissa eteisen lattialla, että tähän voi kuolla. Kortisoniampulli, kyypakkaus ja Teldanex: siinä pyhä kolminaisuus, joka piti lujassa otteessa.

- Auringonpalvonnasta sen sait... ja solariumiin, sinne et mene... kuolet vielä siihen lasikirstuun. Äidin tutkiva katse oli kiemurrellut äänessä luuria pitkin.

Urotyö tämäkin, mutta kenelle. Ritva seurasi

hikinoroa rintojen välissä. Lauteilta näki saunan lasiovien läpi järvelle: silkkiuikku untuvikkopoi-kanen perässään ilmestyi saaren takaa, emo sukelsi, hävisi pitkäksi aikaa näkyvistä, yksinäi-nen poikanen pöristeli hädissään siipiään.

- Perheen uranainen, ei sille lapset sovi... ja yksinäisyydestä saa syyttää itseään. Jätti hyvän miehen, ei juonut, ei pettänyt... asemaakin oli. Luu se jää valitsijan kouraan.

Äidin maailmankuva oli ollut sellainen. Silloin vielä, joka sana oli kirvellyt rakkona jalassa.

Sammal kasvoi katolla laikuittain. Vajan sisällä erottui hämärässä vanha ruohonleikkuri, kolmen hevosvoiman perämoottori ja 50-luvun naisten pyörä. Ne ja lasten kerrossänky mökissä olivat jääneet kiinteistökaupassa Ritvalle. Tunturipyö-rässä näkyi kiiltelevä leijonavaakuna ja hame-verkko. Ritva kiristi huivia pään takana: tärpätti loppui ja lähimpään kyläkauppaan oli neljantoista kilometriä. Huomenna sinne on ajettava, hän ajatteli.

Suurin osa matkaa oli ollut metsätaivalta. Kuuset ulottuivat tien reunaan, jossa jäkälä ja sammal kiemurtelivat hopeanvihreänä juovana. Mäessä Ritva talutti pyörää, pysähtyi ylhäällä. Nieveskeli. Ylämäet siinsivät edessä ja suuta kivi-väsi. Taskun pohjalta löytyi sokeripala, toinenkin.

- Hiihtoretkillä on hyvä pitää pari sokeripalaa taskussa, jos sattuu eksymään ja voimat

Olen kiertynyt keräksi. Kadottanut langan pään. Olen nelipolvinen joutsen. Olet kipuna luissani, ne kolisevat öisin, eivät anna minun nukkua. Sytytän kynttilän minun muistoilleni.

Solut karkaavat Pietariin ja Pariisiin, minä jään kotiin ja kasvatan ikävää. Käyn myrskyä päin, sinä pakenet. Tyynenä päivänä ohitamme toisemme. Olen kiertänyt näitä rantoja, tunnen meren jokaisen oikun, ilmeen ja pyynnön. Tunnen surun, kun se sanoo olevansa liian iso kenenkään syliin.

ehtyvät. Isän opettavainen ääni sai hymyilemään. Mutta ei auttanut. Keski-ikäinen nainen tuupertunut tuntemattomalle taipaleelle pieni sininen rinkka selässä. Yhden palstan kesäuutinen Hesarissa.

Sinä vuonna sienet olivat nousseet metsiin jo elokuun alussa. Suomuorakasryppäät räjähtelivät kuin kranaatit tien varsille. - Lymfooma leviää imusolmukkeita pitkin koko vatsan alueella palleaan saakka, äiti oli selittänyt asiallisella äänellä. Ritva hyppäsi tieltä ojan yli metsään. Metsä oli lehtoa, sen hämyssä vilahteli pähkinäpuita, edempänä pari isoa tammea. Pianiksentuoksu tunkeutui sieraimiin: kuusenherkkusienirykelmä heinän seassa. Auringonsäteet heijastivat ristinmerkkejä niiden satiinilakkeihin.

Ulapalta puhalsi navakka tuuli. Vene oli kumolleen hietikolla, sitä oli eilen vedetty koko aamupäivä naapurin kanssa Parantaisen liian pienellä vinssillä. Mustat norot valuiivat laivasienestä venettä pitkin, välillä Ritva nyppi keltaisia lehtiä, joita varisi veneen pinnalle. - Kiinnitä pressu reiistä alakautta naruilla, muuten tuuli vie sen ja talvella jäänyt vesi halkaisee veneen. Orvon äänestä nousi isä ilmielävänä.

Kuistilla Ritva riisui keltaisen sadeasun, ripusti sen oven pieleen koukkuun, asetti saappaat ikkunan alle. Kun hän kampasi naavatakkuja

tukasta, peilistä tulviva valo sokaisi silmät. Aurin gon vanhatestamentillinen säde osui vanhan aikaiseen ilmapuntariin, jonka alaosassa on purjeveneen kuva. Puntari on isän sedän Harrin, suvun merikapteenin perua. Harri oli seilannut Hildinsä kanssa purjelaivallaan Kap Hornen ympäri heidän kahden vuoden häämatkallaan. Lapseton pari, mutta oli heillä oli toisensa.

**ANNATKO ANTEEKSI...
OLIN PAHA SINULLE?**

Eläkkeelle jäätyään Harri joi maissa päivässä puoli pulloa viskiä, kunnes Hildi sen häneltä kielsi. Puolen vuoden kuluttua Harri oli kuollut maksasyöpään, jota oli tavattu aikaisemmin vain Etelä-Amerikassa.

- Ajatteletko sinä isää? Ritva oli kysynyt varovaisesti sairaalassa levittäessään hyväntuoksuista voidetta äidin rohtuneille huulille.

- Ajattelen minä. Tänään viimeksi. Äiti koetteli sormella Lancomen kullaväristä ruusua, katsoo Ritvan ohi. - Löytyikö maalta jo sinivuokkoja? Ritva nyökkäsi. - Reetta tuo niitä sinulle illalla.

Äidin sänky oli nostettu pääpuolesta koholle, ristiselän alle työnnetty kaksi tyynyä. Ritva korjasi niiden asentoa, kyseli: onko näin hyvä, ei vain kasvain paina. Äidillä oli kaunis kallon malli,

Arkkitehti opettaa minulle biologiaa, kun juureni kaivetaan maasta. Niille ei ole tilaa, mutta kasvu onnistuu ilmankin. Katsotaan vain ylöspäin. Maa on hakkuista raskas. Juurettomat nojaavat toisiinsa, kunnes eräänä synkkänä ja myrskyisenä yönä tuuli niittää puut ja meidät ladotaan päällekkäin. Keitetään kahvia ja sellua, tuoksun tuntee. Minuun jätät sanasi, mustetta peukalon alla, painat nappia, paperikone pyörittää, sylkäisee rullan, veitsi viiltää kuin insinööri pilkunpaikan.

kaljun päälle oli kasvanut pehmeä, helmenharmaa untuvatukka.

- Jääthän vielä? Äidin silmät lupsahtelivat ja kohta kuului katkonainen hengitys. Yöpöydällä oli lasimaljakoissa kukkia: liljoja, malvanvärisiä ruusuja, violetteja freesioita. Ikkunasta näkyi kaksi ambulanssia, ne ajavat korkean päärakenuksen oven eteen.

Samanlainen sinipäällysteinen sairaalan tuoli kun silloin. Isän kanssa.

- Näettekö, nenänpää on jo valkoinen. Se on kuoleman merkki. Ei kestä enää kauan. Vanha hoitaja oli nostonut katseensa papereista. - Pitäkää häntä vain kädestä... kyllä hän tajuaa... olette siinä. Ritva oli etsinyt isän kasvoja lampun varjosta. Rintakehä oli kohoillut kiivaasti, tä rissyt välillä kuin tulivuori.

Äidin sängyn viereen lattialle oli pudonnut kirja, kannessa Minna Canth ja Miina Sillanpää: suomalaisia vaikuttajanaisia. Ritva laski kirjan hiljaa yöpöydälle ja istuutui taas sinipäällysteisellä tuolille. Mustavalkoinen kuva eli, pullisteli hiljaa. Luumäen ranta: koko perhe on siellä. Isä ja äiti näyttävät niin nuorilta, jotenkin avuttomilta, ukkospilvet peilautuvat tynneen veteen, Orvo pärskyttää hiekkarannassa kimmeltävää vettä, Reeta on äidin sylissä, päivänkakkara kädessä. Istun kuin sokeritoppa jalat harallaan sinisellä

huovalla, jossa vilisee lampaita. Onko minulla se juovikas pallo kädessä?

Ritva oli hiipinyt naulakolle, napitti selin poplariaan.

- Ritva

- Niin

- Annatko anteeksi... olin paha sinulle?

Äiti katsoo suoraan eteensä, puristaa Lancometuubia kädessään.

- Annanhan minä.

Sähköpumppu oli kannettu vajaan. Ritva lukitsi oven, työnsi avaimen räystäään sisään. Ensimmäisen kesän viimeinen sunnuntai. Kassit pulistelevat kuistilla. Vihreä kahvikuppi odotti vielä keittiön tiskipöydällä. Hän ryysti kahvia, lämmitti kohmeisia käsiä kupin ympärillä. Kuka keksi kesähuvilan, häneltä pääsi. Minulla jo äidin äänikin. Jokin kolahti kuistille, kuului toinen kevyempi kolahdus ja liikkeen ääni: kaksi kuusenkäpyä. Pienempi oli pöydän reunalla, toinen suurempi portaitten yläpäässä. Tuuli pudotti kävyn pöydältä, vieritti sen toisen luo. Siinä ne makasivat vierekkäin. Liikkumatta. Ritva hämmensi kahvia hiljalleen. Vastarannalla roikkuivat lyijynharmaat pilvet.

Kirjoittaja on Kriittisen korkeakoulun kirjoittajakoulun II-vuosikurssin opiskelija.

Koitin lähettää syksyä matkoihinsa, taluttaa sitä kouluun, opettaa tavoille. Aina se palasi uusia lehtiä käsissään, aina vain kauniimpia. Se kasasi ne syliini, vuoteeksi, hautasi minut niiden alle. Se tiesi: minulla oli keltaisen himo ja oranssin. Kaikki koivut ja vaahterat se värjäsi. Olin väsynyt vihreään. Sen julkeuteen, kun se hyppi nenilleni, kasvoi aina vain suuremmaksi ja minä pienenin. Katosin ruohonkorsien sekaan.

Kun se oli kaikkensa antanut, nylkenyt kaikki puut, laittoi hatun päähänsä ja kumarsi kevyesti, tarttui kesää kädestä ja lähti. Ei luvannut palata.

Irina Jayne: Pietari >>

Uolevi Lehtinen

Kosijat

Matti oli rakkauden lapsi, jonka äiti ei vielä ollut liian vanha naitavaksi. Hän asui äitinsä kanssa hella-huoneessa, joka oli ison talorähjän joenpuoleisessa päädyssä. Talon asukkaat olivat köyhää väkeä. Rikkaammat olivat muuttaneet uusiin asuntoihin, joita oli rakennettu runsaasti Jokilaaksossa sotien jälkeisinä vuosina.

Matin äiti piti kotipesulaa. Se tuotti miten kuten elannon hänelle ja Matille. Hänen varalossaan kaikki oli vielä kutakuinkin kohdallaan, tosin hie-man ylikorostuneena. Parasta hänessä olivat kaunismuotoinen nenä ja punaiset posket. Matti muistutti äitiään. Hän oli kookas kuusivuotiaaksi.

Matti ajatteli, että hänen äitinsä oli maailman paras äiti. Tosin äiti oli usein ärtynyt ja joskus hän itki puolisalaa. Matti arveli, että muisteli isää.

- Isäs ol Viipurin siirtolaisia. Tul tänne sotkee Jokiloakson asioita välrauhan keväänä, mummo oli kertonut.

- Miten niin sotkeen?

- Kun sillä ol suur suu, voaleet kiharat ja levee hymy, ni tytöt ol lääpäällä. Ja sehän tietää, mitä siitä seuraa. Syksyllä se läht.

- Mihi?

- Puhuvat, että sulla olis sisarpuol noapur-pitäjässä.

Matti oli kuullut sanottavan, että vielä se tulee ottaja äidillesikin. Kerran myös äiti oli ottanut asian puheeksi, kun oli tullut rannasta syömään.

- Matti, mitäs sanosit, jos mää mänisin naimisiin ja sää saisit isäpuolen. Sun ei tarvhtis kuunnella pelkästään pappas kämppäjuttuja.

- En mää tiijä.

- Jos oli joku, joka olis kiltti meille molemmille. Sulle varsinki.

- Nii. Otanks lautaset pöytään?

- Vaan en mää mäne, jos ei ota sua nimiisä.

- Ruvetaanks jo syömään?

Matti ei ymmärtänyt, miksi hänen nimensä pitäisi muuttaa. Laine on ihan hyvä nimi.

Heillä oli käynyt paljonkin miehiä pyykkiä ja silitetävää tuomassa. Jotkut olivat viipyneet jutustele-massa äidin kanssa, jotkut Matinkin. Matti sai tyhjiä filmirullia kärrynpyöriksi kiertelevältä valokuvaajalta. Mutta valokuvaaja haisi hielle ja useasti viinallekin. Ei sellainen mies äidille sovi.

MITENKÄ NOI
PIIIVET
MÄNEE ERI
SUUNTAAN
KU TOI JOKI?

Sitten on äidin koulukaveri, joka ei haise. Hän on käynyt yhteiskoulunkin. Äiti sanoi, että koulukaveri omistaa nykyään ison manttaalitalan. Tämä isäntä on ruvennut aina kylällä käydessään poikkeamaan meillä. Hän tuo harvoin pullaa, mutta istuskelee ja odottaa aina kahvia. Kahviin äiti laittaa puolet korviketta. Vaan ei isäntä tiedä sitä.

- Kitupiikki klanipeä se isäntä, ihmiset sanovat.

Matin mielestä isäntä on oikeastaan ihan komea mies kaljustaan huolimatta. Mutta isäntä jaksaa jaaritella hänelle niistä maalaisasioista, joista Matti ei lainkaan välitä. Ei kai hän sitä pahalla tee, mutta ne jutut ei vain kiinnosta Mattia. Lisäksi hän koettaa väliin kiusoitella jos jostakin.

Matti istuskeli kotitalonsa takaosassa yleisen saunan portailla. Ruohonkorsien pehmeät osat maistuivat hänen suussaan tutun mehukkailta.

Esineissä tapahtuu eläminen, kaatopaikka täynnä hylättyjä tunteita, kierrätettävää rakkautta. Kala-aavikolla korvat harmaantuivat ensin, suola oli syönyt sisukset, kuivuneiden kyynelten virtaan kompastuit kuin hidastusesteisiin. Tämä on minun kaupunkini, rantani. Älä tuo tänne heinäsiirkkojasi, jotka juovat meren ja jättävät mutaisen pohjan. Painan korvani mereen ja kuuntelen. Hiljaa tanssivat radioaallot.

Auringon kimallus joen raukeassa juoksussa häikäisi enemmän hänen ajatuksiaan kuin silmiään. Hän oli tuumauspäällä, kuten oli joskus kuvannut otolilaa kavereilleen.

Mitenkä noi pilivet mänee eri suuntaanku toi joki? Ei ainakaan saaja vettä. Ei. Noi varret tuossa pellossa on jo isoja. Kun tulis tänä vuonna paljo perunoita. Kyllon hiki. Ei tarttis toas syyvä mätiä keveällä. Kiva ku Veka tulee Lahesta. Jos sillä olis se pelisä mukana. Hyss siitä, kärpäne.

Juuri silloin hiekka saunapolulla alkoi rahista. Matti näki, kuinka mattaalitalin isäntä kääntyi talon kulmalta. Isännällä oli kädessään pieni paketti. Hän oli iloisen oloinen.

- Hei, poika!
- Hei.
- Otas tuo lyijykynä. Sinä menet syksyllä kouluun.
- Kiitti.
- Mitäs se mies täällä oikein tuumii.
- En mää mitää.
- Likkojako ajattelet?
- Mitäs se kellekää kuuluu?
- Äläs nyt, poika. Ajattelin vaan kysäistä. Kun me ollaan tuon äitisikin kanssa väleissä.
- Ja kun sinä olet sentään sen...
- Ni mitä?
- No poika. Ja meistä tulee entistä paremmat

kaverit äitisi kanssa. Ja, tuota, tuota.

- Äite on mun kaveri! Ei sun eikä muijen.
- Äläs nyt, kyllähän me pärjätään.

Matti kääntyi melkein selin isäntään. Oli jotenkin väärin, että isäntä puhui äidistä hänelle.

Äkisti hän kääntyi takaisin isäntään päin, katsoi tätä pitkään hiljaa ja sanoi sitten kovalla äänellä:

- Pitkältähän sulla tuota ohtaa o!
- Mitä sinä? Saakeli.

Matti näki, että puna alkoi nousta isännän kaulasta. Mutta isäntä ei sanonut mitään. Hän kääntyi takaisin saunapolulle ja katosi nurkan taa.

Matti istui vielä hyvän tovin portailla. Hänellä oli raukean tyhjä olo. Tuntui samalta kuin palatessa äidin kanssa pitkältä marjastusreissulta. Matti lähti hitaasti kotiin. Kävellessään hän koki ketti hellävaroen polun varrella kasvavia pensaita.

Äiti oli tärkkäämässä pastorin lipereitä. Toviin hän ei puhunut mitään. Sitten hän sanoi hiljaa:

- Pitäs vältteä olemasta ihmisille epäkohteljas.

Matti vilkaisi hetken päästä äitinsä hikisiä kasvoja. Hän oli varma, että äiti hymyili. ¶

Tekstintekijä on Kirjoittajakoulun ensimmäiseltä vuosikurssilta.

Korjasit viljan vasaralla ja sirpillä. Minä mapitin sydänsurut verotusvuoden mukaan.

Pidin orgasmeista kirjanpitoa. Ne eivät valehtele. Olen heinäkuiseen hankeen syntynyt.

Aina korvat sekaisin. Tuomiokirkko vangitsee katselijan. Laitat käden olkapäälleni vedät

lähemmäs. Olet patsas, muuri ja porras. Lainehdit itään ja länteen. Minulla on kypälät onnesta katkenneet. Jäin syntysijoille. Kulkemaan katuja, joilla en sinua koskaan

tavannut. Nostat mustan hunnun ja suutelet. Rakastan kuin joki patoja ja voimaloita.

Saavun luoksesi. Olen vettä, lämpöä ja sähköä. Niin hiljaa virtaa Imatra. Eivät venäläiset

vieneet Karjalaa mihinkään. Puut pitävät minulle seuraa. Näin katseessa lapsen, jonka vanhemmat eivät pitäneet lupauksiaan. Pientä puhetta, suuria sanoja. Olen risteys muiden

tulla ja mennä, maahan naulittu. Sinuun on iskostettu hyvinvointivaltion hymy. Suru

kulkee pitkin nurkkia. Pimeys laskee helmansa. Jääkaapissa on Terijoen hiekkaa. ¶

Irina Javne: Pietari

Keskustelufoorumi sijaitsee Kriittisen korkeakoulun verkkosivuilla ja on tarkoitettu avointa kansalaiskeskustelua varten. Siellä voit keskustella kuukauden puheenvuoron tiimoilta ja aloittaa keskustelun vapaasti ajattelun, sivistyksen ja taiteiden alueelta. Myös oma puheenvuorosi keskustelunavaukseksi on tervetullut. Keskusteluun osallistuminen avatii kirjautumisen, mutta s-postiosoite ei näy muille, jos et sitä itse halua. <http://www.kriittinenkorkeakoulu.fi>

Eero Ojanen

Kansan talous

Voi olla niinkin, että taloudellisen kilpailukyvykymme pahimpia esteitä on pian kilpailukyvyyn liiallinen hokeminen ja korostaminen. Ei ihminen eikä talous tarvitse kilpailukykyä. Kilpailukyky - ja sekin ainoastaan parhaimmassa merkityksessä ymmärrettynä on väline, ei päämäärä. Välineiden ja päämäärien sekoittaminen on virhe ja johtaa usein vielä pahempiin virheisiin. Kilpailukykyä luultavasti parannettaisiin parhaiten sillä, että keskityttäisiin aivan muihin asioihin.

Kun ihmisille, ja aivan eritoten nuorille omaan elämäänsä astuville, hoetaan pelkkää epävarmuutta ja oman itsensä varassa pärjäämistä, johon vain huiput pystyvät, niin mitä seuraava? Jos vaatimukset mitoitetaan heti alkuun kohtuuttomiksi, niin se joka luovuttaa tai lyö lossiksi, voikin itse asiassa olla realistinen, tervejärkinen. Parhaimmillaankin tämä nykyisen vaatimusilmasto synnyttää jatkuvaa epävarmuutta ja tyytymättömyyttä omaan itseensä. Yritteliäisyyttä luultavasti parannettaisiin sillä, että luvattaisiin turvallisuutta ja pidettäisiin se mitä luvataan.

Millä perusteilla sanotaan, että talouden kasvu on sen paranemista? Eihän talous, siis talonpito, ole mikään määrä, vaan se on sisältöä. Talous on sitä, miten talossa eletään. Aivan hyvin voi tapahtua niin, että talous kasvaa määrällisesti, mutta elämän sisältö heikkenee. Talous ei silloin parane. Ja voi käydä niinkin, että talous vähenee, mutta paranee. Voi tietysti käydä niinkin, että talous kasvaa ja paranee. Onhan sekin yksi vaihtoehto. Talouden tosiasiat voisivat vähitellen avautua paremmin, jos otettaisiin ihan vakavasti se,

että meillä on kansantalous. Tai ehkä kansan talous. Miksi meille usein sanotaan, että markkinatalous on yksilöllistä, oman itsensä varassa pärjäämistä? Ei markkinataloudessa itsensä varassa pärjätä, vaan rahan, eikä raha ole yksilö. Jos lähdetään siitä, että ihmisen pitää pärjätä itsenäisesti, niin vähintään olisi ensin miettiä, mitä tällainenkin vaatimus itse asiassa tarkoittaa. Ja sen jälkeen asettaa vaatimukset ja yhteiskunnan puitteet sillä tavoin, että jokainen todella voi omista lähtökoh-

distaan pärjätä itse. Hyvinvointivaltio on yksilökeskeisyyttä, koska siinä jokaiselle ihmiselle luvataan tietyt peruspalvelut hänen itsensä, ei esimerkiksi hänen taustansa tai vaurautensa vuoksi.

Miksi talous ylipäättään samaistetaan yrityksen talouteen ja voiton tekemiseen? Emme me kotitalou-

dessammekaan elä vain neljännesvuosittaisen tuloksen mittaamista varten. Kansan talous näyttää olevan aika lailla tutkimaton alue. Talouden tosiseikoista ei näytä olevan tietoa kovinkaan paljoa. Kestävää talouden teoriaa ei pahemmin harrasteta. Talouspolitiikka perustuu haihatte luun, jonka mukaan talous voisi aina kasvaa ja ihmisestä voisi repiä irti aina vain enemmän ja enemmän. Jokainen ihminen on taloudessa yhtä paljon tai yhtä vähän. Talouden tosiasiat olisivat sen löytämisestä, että jokainen ihminen on tässä kaikessa omalla tavallaan mukana, ja että hänellä ihmisenä on oikeuksia ja velvollisuuksia. Ei talous voi oikeastaan vaatia ihmiseltä mitään. Ihminen voi kylläkin vaatia taloudelta. ¶

Kirjoittaja on filosofi, Kriittisen korkeakoulun vs. toiminnanjohtaja ja filosofiakoulun vetäjä.

KATSAUS

JULKAISIJA

Kriittinen korkeakoulu
Albertinkatu 27 a B 12,
00180 HELSINKI
puhelin (09) 684 0010
www.kriittinenkorkeakoulu.fi
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

VASTAAVA PÄÄTOIMITTAJA

Eero Ojanen

TOIMITUSSEHTÄÄ

Merja Peuhu

KANSI

Taija Rinne

JÄSENYYS JA

OSOITTEENMUUTOKSET

puhelin (09) 684 0010,
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Jäsenyys 15 euroa

PAINOPAIKKA

Oy Nordprint Ab

PAINOS 400 kpl

SEURAAVA NUMERO

ilmestyy 4.10.2004
(kaksoisnumero), materiaali 6.9.
mennessä

KUVAT

Tuija Naulapää, Anne Aukee/
Leena Lahti, Leena Peuhu

Katsaus on Kriittisen korkeakoulun
neljästi vuodessa ilmestynvä lehti,
jonka saavat kaikki koulun
yhdistyksen jäsenet. Katsauksessa
julkaistaan Kriittisen korkeakoulun
ympäristöllä tuotettua tekstuaalista
satoa.

EI VOI KERTOA, EI VOI TIETÄÄ

Marjatta

Pitää olla tarkkana, etteivät ne karkaa. Pahempaa ei voi kuvitella kun että asiakas häviää maksamatta. Ne tulevat tänne kulttuurikapakkaan ihan tavallisina kuin Hannu ja Kerttu, syövät ja juovat kalliisti ja sitten sopivan hetken tullen, sellaisena suden hetkenä, katoavat kuin turistit kaupungin yöhön. Jää semmonen käytetty olo. Ei sitä onneksi usein satu.

Kollegani, nuorempi viinuri oli viettänyt lomapäivänsä kesätapah-tumassa, hänen kohdallaan tietysti kosteissa merkeissä ja palatessaan töihin hän raivon vallassa ilmoitti:

- Minut on ryöstetty!

Vetäessään dramaattisesti ulos tyhjiä housuntaskujaan hän voihi, etten sanoisi liioitellusti huonoa onneaan. Ihmekös tuo, ajattelin - vaikka kehotinkin häntä tottuneesti tarkistamaan luottokorttilaskusta, missä on iltansa viettänyt ja lohdutin häntä kuin Lemminkäisen äiti tuomalla kärsineen eteen terästetyn kahvin.

Töihin tullessani tapasin metrossa kylmäkköystäväni Perhon ajoilta.

Kalla kävi kuumana siitä, kuinka hänen kaksivuotiaansa oli eräänä päivänä kadonnut yhtäkkiä heidän seisoessaan naapurin kanssa juttu-silla kaupan edessä. Arvatenkin epätoivoisena hän etsi lasta ympäri lähiötä, toinen lapsi vaunuissa ja soittipa tietysti tuntomerkkejä poliisille. Pahempaa ei voi kuvitella, kauhistelin jo minäkin.

Puolentoistatunnin päästä äiti palasi onnettomana kotiin, etsintä oli päättynyt tuloksetta. Mutta portaalla istuikin kadonnut kaksivuotias.

- Ei voi kertoa, lapsi totesi ykskantaan äidin ihmetellessä huojuetu-neena lapsen löytymistä kotirappusilta.

Koskaan ei voi tietää, milloin se sattuu. Pahimmillaan eksyneenä, ei edes tiedä minne ei ole päässyt tai miten sinne ei pääse tai ei tie-dä enää mitään, mitä pitäisi tietää että päästäisiin jonnekin, josta ei tiedetä mitään. Se on syvä sudenkuoppa paremmallekin suunnistajalle - kartaltaputoaminen.

Valomerkin jälkeen kapakan kantarunoilija nousee pöydästä ja lausuu intiimiyyttä hakien hymysuiselle tytölle Leinon *Elegiaa*. Ei tapahdu muuten ensimmäinen kertaa. Erotan vain kotiinlähtijöiden huutojen joukosta epätoivoisesti lausutut sanat:

- Etsijän tielle ei lepo lempeä luotu...

Mutta nyt pitäisi tilittää. Pyörin paikoillani takaperin, katselen työ-pöydiltä:

- No - renki on tuossa, mutta sanokaa nyt mihinkä mä sen lämiskän nyt hävitin?

KIRJOITTAJA ON FIKTIIVINEN HENKILÖ, JOKA KÄY AIKA AJOIN KIERROKSILLA TARKASTELLESSAAN KULTTUURIN ILMIÖITÄ NÄKÖALAPAIKALLA TAITELIJARAVIN-TOLAN TARJOILIJANA.

ISSN - 1795-2131

KRIITTINEN KORKEAKOULU